दोन शब्द...

महाराष्ट्रातील खादी व ग्रामोद्योग विकासासाठी महाराष्ट्र शासनाने राज्य विधान मंडळाच्या कायदयानुसार सन १९६२ मध्ये मंडळाची स्थापना केली. ग्रामीण भागातील ग्रामीण कारागिर बलुतेदार यांच्या उदयोगांना प्रोत्साहन देऊन त्यास स्थैर्य प्राप्त करुन देणे हे मंडळाचे प्रमूुख उदिष्ठ आहे. जेव्हापासुन मंडळाची स्थापना झाली आहे तेव्हापासुन मंडळाने खेडयापाडयातील ग्रामीण कारागिर/ग्रामीण बेरोजगार यांना राज्य शासनाच्या आणि केंद्रिय खादी ग्रामोद्योग आयोगाच्या विविध योजनांव्दारे स्वयंरोजगार प्राप्त करुन देण्यासाठी मंडळ सहकार्य करीत आहे. महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ हे ग्रामीण उद्योग टिकुन रहाण्यासाठी उद्योजकांना आवश्यक तो वित्त पुरवठा, तांत्रिक सहाय्य आणि उत्पादित मालास बाजारपेठ उपलब्ध करुन देण्यासाठी सतत प्रयत्नशील आहे.त्याचाच एक भाग म्हणुन ग्रामीणकारागिरांनी उत्पादित केलेल्या उत्पादनास बाजारपेठ मिळावी, सदर उत्पादनाला प्रसिध्दी प्राप्त व्हावी म्हणून मंडळ विशेष प्रयत्न करीत असते. त्याकरीता मंडळामार्फत राज्यात विविध ठिकाणी प्रदर्शने कारागिर मेळावे ,भरविण्याचे प्रयत्न केले जात आहेत.

मंडळाला लागणा-या प्रशासकीय व इतर विकासात्मक आर्थिक बाबीकरीता शासन, सहकार खाते,नाबार्ड,जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बॅका व विविध वित्तीय संस्थानी भरीव सहकार्य दिले आहे.

मंडळ यापुढेही सातत्याने प्रगती करुन राज्यातील ग्रामीण भागात मोठया प्रमाणात रोजगार निर्मिती करण्याचे काम करीत राहील.

मंडळाच्या योजना/कार्यक्रमाबध्दल प्रकाशित केलेल्या नागरीकांची सनद यामध्ये काही सुचना पुढे आल्यास त्यांचे मंडळ स्वागतच करील.

धन्यवाद.

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ,मुंबई

२

नागरिकाची सनद

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ
मुख्य कार्यालय,मुंबई

मंडळाची स्थापना

महाराष्ट्रात खादी व ग्रामोद्योगाना प्रोत्साहन देऊन,त्यांचे संघटन विकास व विनियमन करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळाची स्थापना मुंबई खादी व ग्रामोद्योग अधिनियम १९६० (सन १९६० चा मुंबई अधिनियम क्रमांक १९ नुसार) करण्यांत आली आहे.

उददेश

ग्रामीण भागातील गरजू लोकांना रोजगार पुरविणे,कारगिर,उद्योजक,बलुतेदार यांच्या उद्योगाचे स्थैर्य,स्वयंरोजगारांच्या क्षेत्राची व्यापक प्रमाणात वृध्दी,कारागिरांना कच्चा माल पुरवठा,कारागिरांचे तांत्रिक कौश्यल्य वाढविणे,यासाठी निवडक ग्रामोद्योगांचे प्रशिक्षण,खादी ग्रामोद्योगाच्या विकासास पोषक असे धोरण ठरविण्याबाबत शासनाशी प्रभावी संपर्क स्थापन करणे व स्थानिक साध संपत्तीचा वापर करुन ग्रामीण भागातील उद्योजक,सुशिक्षित बेरोजगार,कारागिर यांना स्थानिक ठिकाणी रोजगार उपलब्ध करुन देणे हा मंडळाचा उददेश आहे.

मंडळाची रचना

मंबई खादी व ग्रामोद्योग अधिनियम १९६० च्या (सन १९६० चा मंबई अधिनियम क्रमांक १९) कलम ४ (१) व (२) मधील तरतुदीनुसार शासनाकडुन मंडळावर अध्यक्ष व सदस्याची नियुक्ती करण्यांत येते. महाराष्ट्र शासनाने ज्या व्यक्ती खादी ग्रामोद्योगाशी निगडीत आहेत व ज्यांना खादी ग्रामोद्योगांच्या कामांचा अनुभव आहे अशा अशासकीय किमान ५ व कमाल ७ सदस्यांची नियुक्ती मंडळावर करण्यांत येते. मंडळाचे सदस्य सचिव म्हणुन मुख्य कार्यकारी अधिकारी हे काम पहातात. भारतीय प्रशासन सेवेतील अधिकारी मंडळाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची नियुक्ती शासनाकडून केली जाते.

जिल्हा समिती

ग्रामीण क्षेत्रामध्ये अधिक परिणामकारक प्रभाव पाडण्यासाठी राज्यातील प्रत्येक जिल्हयामध्ये जिल्हा समितीची स्थापना केली जाते. त्यामध्ये राज्य शासनाच्या मान्यतेने मंडळाने नेमावयाच्या एका अशासकीय व्यक्तीची 'सभापती, ' म्हणुन नियुक्ती करण्यांत येते.जिल्हा समिती सदस्य असतात या व्यतिरिक्त तीन अशासकीय व्यक्ती या पैकी एक तरी व्यक्ती अनसुचित जाती, जमाती,विमुक्त जाती किंवा भटक्या जमाती यापैकी असेल आणि त्याच्यापैकी एक तरी व्यक्ती स्त्री सदस्य असेल, जिल्हा परिषदेच्या समाज कल्याण विभागाचे सभापती, जिल्हा मध्यावर्ती बॅकेचे अध्यक्ष, जिल्हा लिड बॅंकेचे प्रतिनिधि असे तीन सदस्य, जिल्हा उपनिबंधक,सहकारी संस्था,महाव्यवस्थापक/जिल्हा उद्योग केंद्र,जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी असे तीन सदस्य व मंडळाचे जिल्हा ग्रामोंद्योग अधिकारी हे सदस्य सचिव म्हणून काम पहातात.

परिषद

मंडळाच्या कामात मदत करण्यासाठी राज्य शासनाकडून राज्य स्तरावर मंडळ परिषदेची स्थापना केली जाते. या परिषदेमध्ये मंडळाचे अध्यक्ष व सदस्य,जिल्हा समितीचे अध्यक्ष,राज्य शासनाने नियुक्त केलेल्या कमाल ४ व्यक्तीचा समावेश आहे, परिषदेची बैठक किमान त्रैमासिक व्हायला पाहिजे. अशी तरतुद आहे.

मंडळाची आरस्थापना

मंडळाचे मुख्य कार्यालय मुबई येथे असुन प्रशासकीय कामे व्दिस्तरीय स्वरुपात असतात. पहिलास्तर राज्यस्तर तर दुंसरास्तर जिल्हास्तर त्यानुसार राज्यस्तरावर मुंबई येथे मंडळाचे प्रधान कार्यालय आहे तर व्दितीय स्तरावर महाराष्ट्राच्या प्रत्येक जिल्हयात जिल्हा स्तरावर जिल्हा कार्यालय असुन त्याचे जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी हे प्रमुख म्हणुन काम पहातात. मंडळाच्या आस्थापनेवर एकुण १२३९ एवढी पदे मंजुर असुन त्यामध्ये वर्ग -१ चे ७ अधिकारी,वर्ग-२ चे २६ अधिकारी वर्ग-३ चे ८०५ कर्मचारी व वर्ग-४ चे ३९१ कर्मचारी आहेत. या कर्मचा-यांपैकी कर्मचारी मुख्य कार्यालय,मुबई येथे कार्यरत असुन उर्वरित कर्मचारी जिल्हा कार्यालयात कार्यरत आहेत. जिल्हा कार्यालयात काम करण्यासाठी जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, सहा.जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी,लेखापरिक्षक,ज्येष्ट औद्योगिक पर्यवेक्षक,औद्योगिक पर्यवेक्षक,ज्येष्ठ सहाय्यक,कनिष्ठ सहाय्यक,शिपाई असे कर्मचारी असतात. तसेच प्रत्येक तालुका पातळीवर विविध कार्यकारी सहकारी ग्रामोद्योग संघाचे कार्यालय असुन त्या संघाचे काम महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोद्योग मंडळाच्या प्रशासकीय नियत्रंणाखाली व मार्गदर्शनाखाली सुरु आहे. या संघाचे काम करण्यासाठी सचिव व सहाय्यक सचिव असे दोन कर्मचारी कार्यरत आहेत.

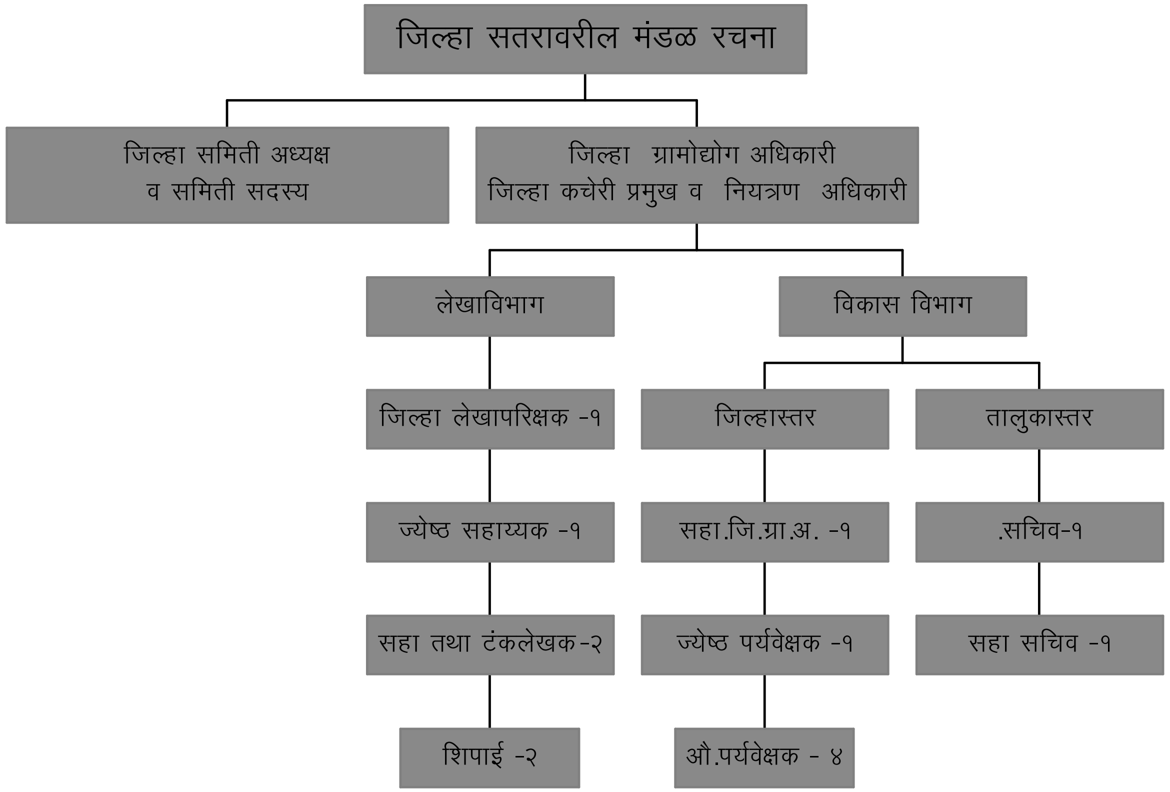
जिल्हा सतरावरील मंडळ रचना
जिल्हा समिती अध्यक्ष
व समिती सदस्य
जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी
जिल्हा कचेरी प्रमुख व नियत्रण अधिकारी
लेखाविभाग
विकास विभाग
जिल्हा लेखापरिक्षक -१
जिल्हास्तर
तालुकास्तर
ज्येष्ठ सहाय्यक -१
सहा.जि.ग्रा.अ. -१
.सचिव-१
सहा तथा टंकलेखक-२
ज्येष्ठ पर्यवेक्षक -१
सहा सचिव -१
शिपाई -२
औ.पर्यवेक्षक - ४

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ

मंडळाची सर्वसाधारण माहिती

कार्यालयाचे नाव	महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ
पत्ता	१९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१
कार्यालय प्रमुख	मुख्य कार्यकारी अधिकारी
शासकीय विभागाचे नाव	महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ
मंत्रालयातील कोणत्या खात्याच्या अधिनस्त	उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग व सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग
कार्यक्षेत्र	महाराष्ट्र राज्य
भौगोलिक	महाराष्ट्र राज्य
कार्यानुरुप	महाराष्ट्र राज्य
विशिष्ट कार्य	सेवा (ग्रामीण भागात स्वयंरोजगाराने व्यापक प्रमाणात संधी निर्माण करुन ग्रामीण विक ास)
विभागाचे ध्येय/धोरण	उद्योग,उर्जा व कामगार विभागाच्या अधिनस्त असून, त्यांनी सोपविलेल्या सर्व जबाबदा-यांचे पालन (विस्तृत टिपणी सोबत आहे)
सर्व संबंधीत कर्मचारी	सूची सोबत जोडली आहे (परिशिष्ट २)
कार्य/कामाचे विस्तृत स्वरुप	विस्तृत टिपणी
इमारती व जागेचा तपशील	मुख्य कार्यालयाची इमारत १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई येथे आहे.
कार्यालयीन दुरध्वनीक्रमांक व वेळा	परिशिष्ट-२/सकाळी ९.४५ ते सायं. ५.३० पर्यंत मुख्य कचेरी येथे जिल्हा व तालुकास्तरावर १०-०० ते सायंकाळी ५.४५ पर्यंत
साप्ताहिक सुटटी	रविवार व महिन्याचा दुसरा व चौथा शनिवार

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ,
जिल्हा कार्यालयाचे पत्ते/भ्रमणध्वनी क्रमांक व दुरध्वनी क्रमांक

१	**मुख्य कार्यालय** **श्री.तानाजी सत्रे** मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३ ९२२५६२९०००	६	श्री.व्ही.एन.तायडे, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी,अर्थ,/उदयोग महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३/९२२५६२९००५
२	श्री. अर्थ सल्लागार व मुख्य लेखाधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३	७	श्री.बी.जी.धनु, सहा लेखा व लेखा परिक्षण अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३/९२२५६२९०११
३	श्री.पी.एम.पवार, लेखा व लेखा परिक्षण् अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३/९२२५६२९००३	८	श्रीमती.पी.बी.माने, सहा मुख्य कार्यकारी अधिकारी,सह/सांखिकी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३/ ९२२५६२९००९
४	श्री.अरुण शिंदे, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी आस्थापना/प्रशासन, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३/ ९२२५६२९००१	९	श्री.व्ही.व्ही.सोनपराते, सहा मुख्य कार्यकारी अधिकारी,अर्थ/उदयोग, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३/ ९२२५६२९०२१

५.	श्री.एन.झेड.ठाकरे, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी,सह/सांख्यिकी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३/९२२५६२९००४	१०	श्री. सहा मुख्य कार्यकारी अधिकारी,आस्था/प्रशासन, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, १९/२१, मनोहरदास रस्ता, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१, फोन नं. २२६१७६४१-४२-४३/
	जिल्हा कार्यालये		
१	श्री. एस.के.केंजळे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, लक्ष्मी विष्णू सदन,महर्षी कर्वे रोड, जिल्हा-ठाणे ४०० ६०१. फोन नं. २५३६६०७५/९२२५६२९०१२	७	श्री. एन.बी.गायकवाड, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, नंदूरबार प्रशासकीय इमारत, दुसरा मजला, गाळा क्र.२२२-अ,जिल्हाधिकारी कार्यालय, नंदूरबार. फोन नं. २१००५३/९२२५६२९०१९
३	श्री. आर. एस. सुरुंग, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, बी.डी.ओ.क्वार्टस समोर,जेल रोड रत्नागिरी-४१५ ६१२, फोन नं. २२२३७९/९२२५६२९०१४	९	श्री. एन. पी. कथले, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,महाराष्ट्र स्टेट इलेक्ट्रीक बोर्ड जवळ, स्टेशन रोड,जिल्हा-अहमदनगर पिन ४१४ ००१. फोन नं. २३५३४१०/९२२५६२९०२०
४	श्री. आर. ए. बुचडे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, शासकीय बॅरॅक्स,तहसिलदार कार्यालया जवळ एस.डी.डी.३१/२-अ, मु.पो.ता.कुडाळ,जिल्हा-सिंधुदुर्ग ४१६८१२, फोन नं. २२२२२०/९२२५६२९०१५	१०	श्री. आर.एन.मोरे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, २४ ब मुंबई-पुणे रस्ता,शासकीय दुध डेअरी समोर पुणे-३, फोन नं. २५८११८५९/९२२५६२९००७
५	श्री. एस. जी. हनुवते,	११	श्रीमती.व्ही.डी.पाटील जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी,

	जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, शासकीय आय.आय.टी. जवळ, उद्योग भवन, सातपूर,जिल्हा-नाशिक. फोन नं. २३५२७३७/९२२५६२९०१६		महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,एम.आय.डी.सी.कपाऊंड, प्लॉट नं.ए.१३,जिल्हा-सातारा-४१५ ००२. फोन नं. २२४६०१६/९२२५६२९०२३
६	श्री. आर.सी.रामोळे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,जमनागिरी रोड, फॉरेस्ट आफीस जवळ, जिल्हा-धुळे. फोन नं. २२४६२९२/९२२५६२९०१७	१२	श्री. आर. एम. नारखेडे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, मु.पो.विश्रामबाग,ता.मिरज,उद्योग भवन जिल्हा-सांगली. फोन नं. २६७११३०/९२२५६२९०२५
१३	श्री.बी.बी.जगताप, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उ्द्योग केंद्र, होटगी नाका किनारा हॉटेल समोर, जिल्हा सोलापूर पिन ४१३ ००३ फोन नं. २६००१२८/९२२५६८९०२८	२१	श्री. एम.व्ही.मेहेर, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,सेंट्रल जेल समोर जिल्हा-उस्मानाबाद, फोन नं. २२२३०१/९२२५६२९०३१
१४	श्री.एस.पी.जोंजाळ, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, उद्योग भवन,कलेक्टर ऑफीसच्या जवळ जिल्हा-कोल्हापूर, फोन नं. २६५१२७१/९२२५६२९०२६	२२	श्री. जी. एन. शेळके, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,जिल्हा-लातूर-४१३ ०१२, फोन नं. २२०१४४/९२२५६२९०३२
१५	श्री. बी. सी. राऊत, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,औद्योगिक वसाहत, जिल्हा-औरंगाबाद ४३१ ००१,	२३	श्री. एस. पी. वानरे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ,अरुणोदय बिल्डींग,सुवर्णनगर,शिवाजी हायस्कुलच्या मागे, जिल्हा-बुलढाणा फोन नं. २४२८६७/९२२५६२९०४१

	फोन नं. २३३४५६९/९२२५६२९०२९		
१६	श्री. डी. एस. मोरे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,एम.आय.डी.सी.एरिया प्लॉट नं.७,जिल्हा-जालना ४३१ २०३, फोन नं. २२०६२८/९२२५६२९०३३	२४	श्री. आर.जी.डांगर, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,जुने कॉटन मार्केट, जिल्हा-अकोला-४४४ ००१, फोन नं. २४३०२५०/९२२५६२९०४०
१७	श्री. व्ही.के.बोरीकर, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,ऑक्ट्राय नाका नं.१८ जिल्हा-परभणी, फोन नं. २२२०४१०/९२२५६२९०३४	२५	श्री. पी. डी. चेचरे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, कोल्हटकरवाडी,महिला आर्थिक विकास मंडळाच्या कार्यालयाच्या बाजुला,जि-वाशिम, फोन नं. २३३८८२/९२२५६२९०३९
१८	श्री. ई.एच.सोनावणे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, कक्ष क्र.एस-११, दुसरा मजला,प्रशासकीय इमारत, जिल्हा -हिंगोली, फोन नं. २२०४८६/९२२५६२९०३५	२६	श्री. बी.सी.ासऊत, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,कलेक्टर ऑफीस मागे,जिल्हा-अमरावती ४४४ ६०१, फोन नं. २६६२७६२/९२२५६२९०३७
१९	श्री. आर. टी.खंदारे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,बशीरगंज, जिल्हा-बीड, फोन नं. २२२५१७/९२२५६२९०३०	२७	श्री.जी.आर.चव्हाण,जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, उद्योग भवन,तिसरा माळा(पूर्व), लोहार रोड यवतमाळ-४४५००१, जिल्हा-यवतमाळ, फोन नं. २४४७९१/९२२५६२९०३८
२०	श्री. पी.एम.जाधव, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ,	२८	श्री. एस.एस.बोबडे,, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ,

	जिल्हा उद्योग केंद्र,शिवाजी नगर, औद्योगिक एरिया, जिल्हा-नांदेड, फोन नं. २४०६७४/९२२५६२९०३६		जिल्हा उद्योग केंद्र,कलेक्टर ऑफीसच्या जवळ, जिल्हा-वर्धा, फोन नं. २४३३८२/९२२५६२९०४३
२९	श्री.पी.व्ही.कुभारे,जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,६ वा मजला, सिव्हील लाईन, जिल्हा-नागपूर, फोन नं. २५३४९४२/९२२५६२९०४२	३३	श्री. आर.ए.पाचपोळ, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, कलेक्टर कचेरी जवळ, बॅरेक जिल्हा उद्योग केंद्र, जिल्हा-गडचिरोली-५५२ ६०५ फोन नं. २२२०५९/
३०	श्री. व्ही. अे. गुरव, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र,नॅशनल हायवे, तहसिलदार ऑफीस जवळ आणि सब पोलीस ऑफीस जवळ, जिल्हा-भंडारा, फोन नं. २५२५२१/९२२५६२९०४६	३४	श्री. एस. एस. शेवाळे, संचालक, हातकागद संस्था, शेतकी महाविद्यालय आवार, के.बी.जोशी पथ, पुणे-५, फोन नं. २५५३८८३८/९२२५६२९०२२
३१	श्री. एस. बी. व्यवहारे, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, विठठल भवन,दुर्गाचौक,कृष्णपुरा वार्ड, तालुका,जिल्हा-गोंदिया, फोन नं. २३१७७०/९२२५६२९०४७	३५	श्री. डी. आर. पाटील, प्रभारी संचालक, मधुमक्षिक पालन केंद्र, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, सरकारी बंगला नं.५, महाबळेश्वर, जि.सातारा फोन नं. २६०२६४/९२२५६२९०२४
३२	श्री. बी. बी.जगताप, जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, जिल्हा उद्योग केंद्र, एस.टी.स्टॅन्ड मागे, जिल्हा-चंद्रपूर ४४२ ४०१. फोन नं. २२५२१४२/९२२५६२९०४४	३६	श्री डी. बी. सातर्डेकर, व्यवस्थापक, सुतारी लोहारी कार्यशाळा, गोकुळ शिरगाव, जिल्हा कोल्हापूर, फोन नं. २६७२१७६/९२२५६२९०२७

प्रकरण एक

प्रारंभिक

	१.(१) या अधिनियमास मुंबई खादी व ग्रामोद्योग अधिनियम, १९६० असे म्हणावे	संक्षिप्त नाव,व्याप्ती व प्रारंभ
	४.(२) तो, संपूर्ण महाराष्ट्र राज्यास लागू आहे.) (३) तो, ताबडतोब अंमलात येईल. --	
	१. उद्देश व कारणे यांचे निवेदन यासाठी मुंबई शासन राजपत्र १९६०, भाग पाच, पृष्ठ ३२-३३ (इंग्रजी) पहा.	राजपत्र
	२. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम २८, कलम २ आणि कलम ३(अ) अन्वये" एक किंवा अधिक मंडळाची " या मजकुराऐवजी हा मजकूर दाखल करण्यांत आला.	
	३. वरील अधिनियमाच्या या कलम ३ (ब) अन्वये हा मजकूर समाविष्ट करण्यांत आला.	
	४. मूळ पोट-कलम (२) ऐवजी हे पोट-कलम, खादी व ग्रामोद्योग मंडळ (मुंबई,पुणे व पूर्व खानदेश) (पुनर्रचना) आदेश, १९६१ अन्वये दाखल करण्यात आले. हा आदेश भारत सरकारची अधिसूचना,गृह मंत्रालय,क्रमांक जी.एस.आर. (एफ ८/१४/६०-एसआर (आर) --२४),दिनांक ११ डिसेंबर १९६१ यामध्ये प्रसिध्द करण्यात आला होता. ही अधिनियमाच्या प्रारंभाची तारीख होय.	
व्याख्या	२. संदर्भावरुन अन्यथा अपेक्षित नसेल तर, या अधिनियमात --	
	१. (अ) " मंडळ" म्हणजे या अधिनियमान्वये रचना करण्यात आलेले महाराष्ट्र खादी व ग्रामोद्योग मंडळ.)	
	२. (अअ) " सभापती " म्हणजे मंडळाचा सभापती.	
१९५६ चा ६१.	(अब) " आयोग " म्हणजे खादी व ग्रामोद्योग मंडळ अधिनियम, १९५६ अन्वये स्थापना करण्यांत आलेला खादी व ग्रामोद्योग आयोग.	
	(अक) " परिषद" म्हणजे या अधिनियमान्वये रचना करण्यात आलेली महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग परिषद.)	
१९६० चा महाराष्ट्र १७.	३. (अड) " कुटीरोद्योग " म्हणजे, महाराष्ट्र उद्योगांना राज्यसहाय्य अधिनियम,१९६० यांच्या कलम, २, खंड (ब) मध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे असेल, असा कुटीरोद्योग	
	(अई) " जिल्हा समिती" म्हणजे, कलम ७-अ अन्वये रचना करण्यांत आलेली समिती.)	
	(ब) " खादी " म्हणजे भारतात हाताने कातलेल्या कापसाच्या, रेशमाच्या किंवा लोकरीच्या सुतापासून अथवा अशा सुतापैकी कोणत्याही दोन किंवा सर्व सुतांच्या मिश्रणापासून भारतात हातमागावर विणलेले आणि ४ (आयोगाने) खादी म्हणून प्रमाणित केलेले कोणतेही कापड.	

	४ . (आणि त्यात, अशा कापडापासून बनविलेल्या तयार कपडयांचा समावेश होईल.)	
	(५. (क) ‘‘ सदस्य ‘‘ म्हणजे मंडळाचा सदस्य आणि त्यात, मंडळाचा सभापती, उप-सभापती व सदस्य-सचिव किंवा सदस्य-सचिव यांचा समावेश होईल.	
	(कअ) ‘‘ सदस्य सचिव ‘‘ म्हणजे मंडळाचा सदस्य-सचिव)	
	(ड) ‘‘ विहित ‘‘ म्हणजे या अधिनियमान्वये केलेल्या किवा केले आहेत असे मानण्यांत येणाऱ्या नियमान्वये विहित केलेले.	
	(ई) ‘‘ विनियम ‘‘ म्हणजे, या अधिनियमान्वये केलेले किवा केले आहेत असे समजण्यांत येणारे विनियम.	
१९६० चा महा.१७.	६.((ईअ) ‘‘ लघु उद्योग ‘‘ म्हणजे, महाराष्ट्र उद्योगांना राज्यसहाय्य अधिनियम, १९६० यांच्या कलम २, खंड (ई) मध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे असेल असा लघु उद्योग.)	
	७.((इइ) ‘‘ उप सभापती ‘‘ म्हणजे, मंडळाचा उप सभापती ---	
	१. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, कलम ४ (अ) अन्वये, खंड (अ) हा बदली दाखल करण्यात आला.	
	२. वरील अधिनियमाच्या कलम ४ (ब) अन्वये हे खंड, समाविष्ट करण्यात आले.	
	३. सन १९७७ चा महाराष्ट्र अधिनियम ५५, कलम २ (अ) अन्वये खंड (अड) आणि (अई) हे, समाविष्ट करण्यात आले.	
	४. वरील अधिनियमाच्या कलम ४ (क) अन्वये, ‘‘ खादी व ग्रामोद्योग मडळ अधिनियम १९५६ अन्वये स्थापन केलेल्या खादी व ग्रामोद्योग मडळानें‘‘ या मजकुराऐवजी ‘‘आयोगानें‘‘ हा शब्द दाखल करण्यात आला व ‘‘ आणि तीत .... इ.‘‘ मजकूर जादा दाखल करण्यांत आला.	
	५. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम २८, कलम ४ (ड) अन्वये खंड (क) ऐवजी खंड (क) आणि (कअ) दाखल करण्यात आले.	
	६. सन १९७७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५५, कलम २ (ब) अन्वये खंड (इअ हा) समाविष्ट करण्यात आला.	
	७. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, कलम ४ (इ) अन्वये खंड (इइ) हा समाविष्ट करण्यात आला.	
	१.(फ) ‘ ग्रामोद्योग‘‘ म्हणजे--	
	(एक) खादी व ग्रामोद्योग आयोग अधिनियम, १९५६ च्या अनुसुचीमध्ये विनिर्दिष्ट करण्यांत आलेले सर्व किंवा कोणतेही उद्योग असा समजावा आणि त्यात उक्त अधिनियमाच्या कलम ३ अन्वये काढण्यात आलेल्या अधिसूचनेअन्वये उक्त अनुसुचित विनिर्दिष्ट करण्यात आल्याचे मानण्यात येणाऱ्या इतर कोणत्याही उद्योगाचा समावेश होतो. अथवा	१९५६ चा ६१
	२.(एक-अ) कोणताही कुटीरोद्योग लघु उद्योग किंवा हस्तव्यवसाय उद्योग अथवा) (दोन) राज्या शासनाने,आयोग आणि मंडळ यांच्याबरोबर विचारविनिमय करुन शासकीय **राजपत्रातील** अधिसूचनेव्दारे, याबाबतीत विनिर्दिष्ट केलेला इतर कोणताही उद्योग.	

प्रकरण दोन

मंडळाची स्थापना, त्याचे कायद्याने संस्थापन व त्याची रचना

	३. (१) राज्य शासनास, **शासकीय राजपत्रातील** अधिसूचनेव्दारे संपूर्ण राज्यासाठी महाराष्ट्र खादी व ग्रामोद्योग मंडळ या नांवाने संबोधण्यात येणारे एक मंडळ स्थापन करता येईल.	मंडळाची स्थापना व त्याचे
	(२) (हे मंडळ) हा निगम निकाय असेल, त्याची अखंड अधिकार परंपरा असेल व त्याची एक सामान्य मुद्रा असेल आणि निगम म्हणून असलेल्या नावाने त्यास व त्यांच्यावर दावा लावता येईल आणि तो जंगम आणि स्थावर अशी दोन्ही प्रकारची मालमत्ता संपादन करण्यास, धारण करण्यास व तिची विल्हेवाट करण्यास आणि संविदा करण्यास तसेच या अधिनियमाच्या प्रयोजनासाठी आवश्यक अशा सर्व गोष्टी करण्यास सक्षम असेल.	कायद्याने संस्थापन
	४.(१) मंडळात राज्य शासन नेमील त्याप्रमाणे, पाचपेक्षा कमी नसतील आणि सात पेक्षा जास्त नसतील इतके सदस्य असतील, ज्या व्यक्ती, त्यांना खादी व ग्रामोद्योगाच्या विकासाशी संबंधीत असलेल्या बाबींचा अनुभव असल्यामुळे आणि अशा बाबीसंबंधातील त्यांची योग्यता दिसून आल्यामुळे राज्य शासनाच्या मते अर्ह असतील, अशा व्यक्तिंमधून सदस्यांची निवड करण्यात येईल, आणि ते, राज्य शासनाची मर्जी असे तोपर्यन्त अधिकारपद धारण करतील.	मंडळाची रचना.
	(२) राज्य शासन मंडळाच्या सदस्यांपैकी एका सदस्यांची मंडळाचा सभापती म्हणून आणि दुसऱ्याची उप-सभापती म्हणून नेमणूक करील आणि राज्य शासन, उरलेल्या सदस्यांपैकी एक किंवा दोन सदस्यांची, त्यास योग्य वाटेल त्याप्रमाणे मंडळाचा सदस्य-सचिव किंवा मंडळाचे सदस्य-सचिव म्हणूनसुध्दा नेमणूक करील, सर्व सदस्य किंवा त्यापैकी कोणतेही सदस्य हे राज्य शासन निदेश देईल त्याप्रमाणे, पूर्णकालिक किंवा अंशकालिक सदस्य असतील.	
	(३) राज्यात, राज्य शासन अधिसूचित करील अशा एका किंवा अनेक ठिकाणी मंडळाचे कार्यालय असेल आणि सर्व पत्रव्यवहार आणि सूचना तेथील पत्त्यांवर पाठविण्यात येतील. ---	
	१. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम २८, कलम ४ (फ) अन्वये खंड (फ) दाखल करण्यात आला.	
	२. सन १९७७ चा महाराष्ट्र अधिनियम ५५, कलम २ (क) अन्वये उप खंड (एक-अ) हा समाविष्ट करण्यात आला.	
	३. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८ अन्वये “ किंवा मंडळाची“ हे शब्द वगळण्यांत आले.	
	४. वरील अधिनियमाच्या कलम ६ (अ) अन्वये पोट-कलम (१) बदली दाखल करण्यात आला.	
	५. वरील अधिनियमाच्या कलम ६ (ब) अन्वये “ प्रत्येक मंडळ“ या मजकुराऐवजी हा मजकूर दाखल करण्यात आला.	
	६. वरील अधिनियमाच्या कलम ७ अन्वये मूळ कलम ४ ऐवजी कलमे ४, ४ अ आणि ४ ब ही दाखल करण्यात आली	
सदस्यांचा पदावधी व	**४-अ** (१) कलम ४ च्या व या कलमाच्या पोट-कलम (३) च्या तरतूदीच्या अधीनतेने सदस्यांचा पदावधी आणि त्यांच्या सेवेच्या अटी व शर्ती आणि	

त्यांच्या सेवेच्या अटी व शर्ती	त्यांना द्यावयाचे पारिश्रमिक किंवा भत्ते या दोन्ही गोष्टी या विहित करण्यात येईल त्याप्रमाणे असतील.	
	(२) पोट-कलम (३) च्या तरतूदीच्या अधीनतेने --	
	(अ) सभापतीस, त्यांच्या संपूर्ण पदावधीमध्ये आणि पदावधी संपल्याच्या लगतनंतर पंधरा दिवसांच्या कालावधीपर्यन्त मुंबईतील निवासस्थानाचा विनाभाडे वापर करण्याचा हक्क असेल किंवा अशा निवासस्थानाच्या ऐवजी विहित केलेल्या दराने घरभ-ता मिळण्याचा हक्क असेल.	
	(ब) या पोट-कलमामध्ये तरतूद केलेले कोणतेही निवासस्थान सुस्थितीत ठेवण्याच्या संबंधात सभापतीवर व्यक्तिशः कोणताही आकार पडणार नाही.	
	(क) मंडळास सभापतीच्या वापरासाठी म्हणून वेळोवेळी, मोटारगाडी किंवा इतर योग्य वाहन खरेदी करता येईल व पुरविता येईल. मात्र अशी गाडी किंवा वाहन हे, सुस्थितीत व दुरुस्त स्थितीत ठेवण्यासंबंधात राज्य शासनाकडून याबाबतीत करण्यात येतील अशा नियमान्वये निर्धारित करण्यात येतील अशा शर्तीवर देण्यात येईल.	
	(३) या कलमामध्ये किंवा त्या अन्वये करण्यात आलेल्या कोणत्याही नियमामध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, राज्य विधानमंडळाच्या सदस्यास, तो मंडळाचा सभापती किंवा सदस्य म्हणून अधिकारपद धारण करीत असताना, पोट-कलम (२) मध्ये तरतूद करण्यात आलेल्या कोणत्याही, सवलती किंवा कोणतेही पारिश्रमिक अथवा असे अधिकारपद धारण करणाऱ्यास मंडळाच्या, परिषदेच्या किंवा मंडळाच्या कोणत्याही समितीच्या सभेस उपस्थित राहताना किंवा असे अधिकारपद धारण करणारा म्हणून इतर कोणतीही कार्ये पार पाडताना होणारा वैयक्तिक खर्च भागविण्याच्या प्रयोजनासाठी म्हणून, दे ण्यात येणारा प्रवास भत्ता, दैनिक भत्ता किंवा इतर भत्ता याव्यतिरिक्त भत्ते मिळण्याचा हक्क असणार नाही.	
	(४) मंडळाचा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, वित्त सल्लागार व मुख्य लेखा अधिकारी आणि इतर सर्व अधिकारी व कर्मचारी हे अध्यक्षाच्या अधीक्षणाखाली व नियंत्रणाखाली काम करतील.	
सदस्याने अधिकार पदाचा राजीनामा देणे.	**४-ब.** मंडळाच्या कोणत्याही सदस्यस, राज्य शासनास उद्देशून आपल्या सहीनिशी लेखी अर्ज करुन, कोणत्याही वेळी, आपल्या अधिकार पदाचा राजीनामा देता येईल.	
रिकामी जागा शक्य तितक्या लवकर भरणे.	५. १.(एखादा सदस्य मरण पावल्यास किंवा त्याने राजीनामा दिल्यास) यथास्थिती, त्याच्या मृत्यूच्या तारखेपासून किंवा ज्या तारखेस राजीनामा स्वीकारण्यात आला असेल त्या तारखेपासून तो मंडळाचा सदस्य असण्याचे बंद होईल आणि या प्रमाणे २.(किंवा अन्यथा) रिकामी झालेली कोणतीही जागा, राज्य शासन शक्य होईल तितक्या लवकर भरील.	
	परंतु, अशा कोणत्याही रिकाम्या जागेच्या कालावधीत जणू काही कोणतीच जागा रिकामी झालेली नसावी त्याप्रमाणे चालू राहिलेल्या सदस्यांना कृती करता येईल.	
कार्यवाही उचित व विधिग्राहय आहे असे गृहीत धरणे	६. राजीनाम्यामुळे, मृत्यूमुळे किंवा अन्यथा ३.(मंडळाच्या) सदस्यांची कोणतीही जागा रिकामी होती किंवा ३(मंडळाच्या) रचनेत कोणताही दोष होता ४.(किंवा मंडळाने कोणत्याही बाबतीत परिषदेचा सल्ला घेतला नव्हता) याच केवळ कारणावरुन (मंडळाच्या) कोणत्याही कृतीबद्दल किंवा कार्यवाहीबद्दल आक्षेप घेता येणार नाही किंवा अशी कोणतीही कृती किंवा कार्यवाही विधिअग्राहय ठरविता येणार नाही.	

	१. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, कलम ८ (अ) अन्वये " मंडळाचा एखादा सदस्य मरण पावला असेल किंवा कलम ४ यात तरतूद करण्यात आल्याप्रमाणे त्याने राजीनामा दिला असेल" या मजकुराऐवजी हा मजकूर, दाखल करण्यात आला.	
	२. वरील अधिनियमाच्या कलम ८ (ब) अन्वये हे शब्द जादा दाखल करण्यात आले.	
	३. वरील अधिनियमाच्या कलम ९ (१) अन्वये मंडळ या शब्दाऐवजी हे शब्द जादा दाखल करण्यांत आले.	
	४. वरील अधिनियमाच्या कलम ९ (२) अन्वये हे शब्द जादा दाखल करण्यात आले.	
	६-अ (१) मंडळास, या अधिनियमाच्या कोणत्याही तरतुदीचे अनुपालन करण्यासाठी म्हणून त्यास ज्यांचे सहाय्य किंवा ज्यांचा सल्ला आवश्यक आहे असे वाटेल अशा कोणत्याही व्यक्तिंना, अधिनियमान्वये करण्यात आलेल्या विनियमांवद्वारे निर्धारीत करण्यात येईल अशा रितीने व अशा शर्तीवर आणि अशा प्रयोजनांसाठी म्हणून, स्वतःशी संबद्व करुन घेता येईल.	विशिष्ट प्रयोजनासाठी म्हणून व्यक्तींना मंडळाशी
	(२) मंडळाने, कोणत्याही प्रयोजनांसाठी म्हणून पोट-कलम (१) अन्वये स्वतःशी संबद्व करुन घेतलेल्या व्यक्तीस, उक्त प्रयोजनाशी संबंधीत असेल अशा, मंडळाच्या चर्चेमध्ये भाग घेण्याचा हक्क असेल, परंतु तिला मतदानाचा हक्क असणार नाही आणि इतर कोणत्याही प्रयोजनाशी संबंधीत असलेल्या बाबींवरील मंडळाच्या चर्चेमध्ये भाग घेता येणार नाही.	तात्पुरती संबद्व करुन घेणे.
	(३)राज्य शासनास, आदेशाव्दारे, मंडळाच्या कोणत्याही सभांमध्ये उपस्थित राहण्यासाठी आणि मंडळाच्या चर्चेमध्ये भाग घेण्यासाठी म्हणून आपले एक किंवा अधिक अधिकारी प्रतिनियुक्त करता येतील, परंतु अशा अधिकाऱ्यास किंवा अधिकाऱ्यांना मतदानाचा हक्कम असणार नाही.	
	६-ब (१) मंडळास या अधिनियमाखालील त्याची कामे पार पाडण्यात सहाय्य देण्याच्या प्रयोजनासाठी-परिषदेची रचना म्हणून राज्य शासनास, मंडळाशी विचारविनिमय करुन, **शासकीय राजपत्रातील** अधिसूचनेव्दारे, महाराष्ट्र राज्य खांदी व ग्रामोद्योग परिषद या नावाने संबोधण्यात येणाऱ्या एका परिषदेची रचना करता येईल.	
	२ (परिषदेमध्ये,----	
	(अ) मंडळाचा सभापती आणि इतर सदस्य.	
	(ब) सर्व जिल्हा समित्यांचे सभापती,आणि	
	(क) अतिरिक्त सदस्यांपैकी राज्य शासनाला योग्य वाटतील तितके (चारपेक्षा अधिक नसलेले) सदस्य यांचा समावेश असेल.)	
	या व्यक्ति, खादी व ग्रामोद्योगाच्या विकासाशी संबंधीत असलेल्या बाबींचा अनुभव व उक्त बाबीसंबंधी दृढ अभिरुची असल्याकारणाने ज्या व्यक्ति राज्य शासनाच्या मते अर्ह असतील अशा व्यक्तींमधून निवडण्यांत येतील.	
	३ (१-अ) मंडळाचा सभापती हा परिषदेचा पदसिध्द सभापती असेल.)	
	(२) मंडळ, सामान्यतः या अधिनियमाखालील आपली कार्ये पार पाडताना परिषदेशी विचारविनिमय करील.	
	(३) परिषदेच्या सदस्यांना ४(विहित करण्यात येईल असे भत्ते देण्यात येतील आणि) ते राज्य शासनाची मर्जी असेतोपर्यन्त **अधिकारपद** धारण करतील	
	सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, कलम १० अन्वये कलमे ६ अ आणि ६ ब ही, समाविष्ट करण्यात आला.	

	१ सन १९७७ चा महाराष्ट्र अधिनियम ५५, कलम ३ (अ) अन्वये ' परिषदेत'' या शब्दाने सुरु होणाऱ्या आणि ''असतील'' या शब्दाने संपणाऱ्या मजकुराऐवजी हा मजकूर दाखल करण्यात आली	
	पोट-कलम (१ अ) हे वरील अधिनियमाच्या कलम ३ (ब) अन्वये समाविष्ट करण्यात आले. सन १९७५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३७कलम २(ब) अन्वये हा मजकुर समाविष्ट करण्यांत आला.	
मंडळाचा मुख्य कार्यकारी	**(७.** (१) मंडळ, आपल्या कारभाराच्या व्यवस्थापनासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकारी नेमील.	
अधिकारी वित्त सल्लागार आणि इतर अधिकारी	(२) मुख्य कार्यकारी अधिकारी हा, राज्य शासनाने ज्या शासकीय कर्मचाऱ्याच्या सेवा मंडळाच्या स्वाधीन केल्या असतील असा शासकीय कर्मचारी असू शकेल, आणि जर तो शासकीय कर्मचारी असेल तर त्याचे पारिश्रमिक, भत्ते व सेवेच्या इतर शर्ती या, राज्य शासन निश्चित करीत त्याप्रमाणे असतील.	
व कर्मचारी आणि त्यांच्या	(३) राज्य शासनाची पूर्वमान्यता घेऊन मंडळ निश्चित करील त्यानुसार मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांची कार्ये, कर्तव्ये व अधिकार असतील.	
सेवेच्या शर्ती	(४) मंडळाने राज्य शासनाची पूर्वमान्यता घेऊन, वित्त सल्लागार म्हणून एका व्यक्तीची (सदस्य नसेल अशा) नेमणूक करील. वित्त सल्लागार हा मंडळाचा मुख्य लेखा अधिकारी म्हणून सुध्दा काम करील.	
	(५) वित्त सल्लागाराचा पदावधी, त्याच्या सेवेच्या शर्ती व त्याची कार्ये ही विहित करण्यात येतील त्याप्रमाणे असतील.	
	(६) पदे निर्माण करण्यासंबंधात या बाबतीत करण्यात येतील अशा नियमांच्या अधीनतेने मंडळास, आपली कार्ये सक्षमतेने पार पाडण्यासाठी म्हणून आवश्यक वाटतील अशी पदे निर्माण करता येईल व असे इतर अधिकारी व कर्मचारी नेमता येतील.	
	परंतु, मंडळास, या बाबतीतील आपले अधिकार मंडळाच्या सभापतीकडे व इतर सदस्यांकडे किंवा अधिकाऱ्यांकडे प्रत्यायोजित करता येतील.	
	(७) पोट-कलम (२) व पोट-कलम (५) च्या तरतुदीच्या अधीनतेने मंडळाच्या अधिकाऱ्यांचे व कर्मचाऱ्यांचे पारिश्रमिक, भत्ते व सेवेच्या इतर शर्ती या, विनियमांव्दारे निर्धारीत करण्यात येतील त्याप्रमाणे असतील.)	
जिल्हा समित्यांची रचना आणि त्यांचे अधिकार व कार्ये	**२(७-अ (१)** या बाबतीत करण्यांत आलेल्या कोणत्याही नियमांच्या अधीनतेने मंडळ, त्याच्या कार्यक्रमाचा ग्रामीण क्षेत्रामध्ये अधिक परिणामकारक प्रभाव पाडण्यासाठी राज्यातील प्रत्येक जिल्हयामध्ये जिल्हा समिती म्हणून संबोधावयाच्या एका समितीची स्थापना करील. तिच्यामध्ये पुढील सदस्यांचा समावेश असेल.---	
	(अ) मंडळाने राज्य शासनाच्या मान्यतेने सभापती म्हणून नेमावयाची एक अशासकीय व्यक्ती	सभापती.
	(ब) जो सर्वसामान्यपणे जिल्हा समितीच्या समाजकल्याण समितीचा सभापती असेल असा जिल्हा परिषदेचा एक प्रतिनिधी.	सदस्य.
	(क) जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बॅंकेचा सभापती	सदस्य.
	(ड) जिल्हा लीड बॅंकेचा एक प्रतिनिधी	सदस्य.
	(ई) तीन अशासकीय व्यक्ति	सदस्य.
	यांच्यापैकी निदान एकतरी व्यक्ति ही अनुसुचित जाती, अनुसुचित जमाती, विमुक्त जाती किंवा भटक्या जमाती यापैकी असेल आणि त्यांच्यापैकी एकतरी	

	व्यक्ती स्त्री असेल.	
	(फ) जिल्हा उप निबंधक, सहकारी संस्था	सदस्य.
	(ग) जिल्हा उद्योग अधिकारी	सदस्य
	(घ) जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी	सदस्य
	(आय) मंडळाचा जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी.	सदस्य-सचिव
१९७७ चा महा.५५	(२) पोट-कलम (१) अन्वये कोणत्याही जिल्हयामध्ये जिल्हा समित्यांची प्रथम रचना करण्यात आल्यानंतर, मंडळाकडून रचना करण्यांत आलेल्या व मुंबई खादी व ग्रामोद्योग (सुधारणा) अधिनियम, १९७७ यांच्या प्रारंभाच्या तारखेला कार्य करीत असलेल्या सर्व विभागीय समित्या, जिल्हा समित्या व तदर्थ समित्या (तशा असल्यास) त्या जिल्हयामध्ये कार्य करण्याचे बंद होईल. --	
	(१) सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, कलम ११ अन्वये, मूळ कलमाऐवजी कलम ७ दाखल करण्यांत आले.	
	(२) सन १९७७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५५, कलम ४ अन्वये कलम ७ अ समाविष्ट करण्यांत आले.	
	(३) जिल्हा समित्यांच्या सदस्यांचा पदावधी सर्वसाधारणपणे मंडळाच्या सदस्यांच्या पदावधी इतका असेल. परंतु मंडळास, कोणत्याही वेळी जिल्हा समित्यांपैकी कोणत्याही जिल्हा समितीची पुनर्रचना करणे आवश्यक वाटल्यास, तसे करता येईल.	
	(४) मंडळास, राज्य शासनाच्या पूर्व मंजूरीने वेळोवेळी, याबाबतीत करण्यात आलेल्या विनियमांव्दारे विनिर्दिष्ट करण्यात येतील असे त्याचे अधिकार (विनियम करण्याच्या अधिकारांखेरीज) व अशी त्याची कार्ये जिल्हा समितीकडे प्रत्यायोजित करता येतील.	
	(५) जिल्हा समितीकडे प्रत्यायोजित करण्यात आलेल्या सर्व किंवा कोणत्याही अधिकारांचा ती समिती योग्य रितीने वापर करीत नाही असे मंडळाचे मत असेल तर त्यास असे सर्व किंवा कोणतेही अधिकार आणि कार्ये काढून घेता येतील.	
	(६) जिल्हा समितीच्या कोणत्याही सदस्यास, कोणत्याही वेळी, आपल्या सहीने जिल्हा समितीच्या सभापतीस उद्देशून पत्र लिहून आपल्या अधिकारपदाचा राजीनामा देता येईल.	
	(७) जिल्हा समितीच्या एखाद्या सदस्याचे अधिकारपद राजीनामा, मृत्यू यामुळे किंवा अन्यथा, रिकामे झाल्यास मंडळ ते रिकामे अधिकारपद व्यवहार्य असेल तितक्या लवकर भरील.	
	परंतु, असे कोणतेही अधिकारपद रिकामे असल्याच्या कालावधीत जणू कोणतेच असे अधिकारपद रिकामे झालेले नसावे त्याप्रमाणे चालू राहिलेल्या सदस्यांना कृती करता येईल.	
	(८) सदस्यांपैकी कोणाचेही अधिकारपद राजीनामा, मृत्यू यामुळे किंवा अन्यथा, रिकामे झाल्याच्या कारणावरुन किंवा जिल्हा समितीच्या रचनेमध्ये कोणताही दोष असल्याच्या कारणावरुनच केवळ जिल्हा समितीच्या कोणत्याही कृतीबाबत किंवा कार्यवाहीबाबत हरकत घेता येणार नाही किंवा ती विधिअग्राहय ठरविता येणार नाही.	
	(९) मंडळाच्या विविध परियोजनांचे योग्य व परिणामकारक रितीने कार्यान्वयन करण्यास जिल्हा समिती जबाबदार असेल व ती मंडळास स्पष्टीकरण	

	देण्यास पात्र राहील.	
	(१०) जिल्हा समिती आपल्या अधिकारांचा वापर करताना व कार्ये पार पाडताना मंडळाच्या सर्वसाधारण पर्यवेक्षणाखाली काम करील. आणि मंडळाकडून वेळोवेळी देण्यात आलेल्या सूचना व निदेश यांचे पालन करील. कोणत्याही बाबीच्या संबंधात जिल्हा समिती व मंडळ यांच्यामध्ये कोणताही वाद निर्माण झाल्यास मंडळाचा निर्णय अंतीम असेल.	
	(११) मंडळाचा जिल्हा ग्रामोद्योग अधिकारी हा जिल्हा समितीचा प्रमुख कार्यकारी अधिकारी असेल आणि तो जिल्हा समितीकडून किंवा मंडळाकडून त्याच्याकडे सोपविण्यांत येतील अशा अधिकारांचा वापर करील व अशी कामे पार पाडील.	
	(१२) जिल्हा समितीच्या सभापतीला व इतर सदस्यांना, विहित करण्यात येतील असे भत्ते देण्यांत येतील.)	
	१(८. (१) याबाबतीत करण्यांत येतील अशा कोणत्याही नियमांच्या अधीनतेने मंडळास, आपली कामे सक्षमतेने पार पाडता यावीत आणि विशेषतः कोणत्याही विशिष्ट खांदी व ग्रामोद्योगाची स्थिती व त्याच्या गरजा विचारात घेऊन अशी कामे पार पडावीत म्हणून वेळोवेळी, एक किंवा अधिक समित्यांची रचना करता येईल. अशा समित्यांची कोणत्याही विनिर्दिष्ट स्थानिक क्षेत्रासाठी रचना करता येईल. २.* * * * * * --	समित्यांची नेमणूक
	१. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, कलम १२ अन्वये कलम ८ हे बदली दाखल करण्यात आले.	
	२. सन १९७७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५५, कलम ५ (अ) अन्वये '' परंतु'' या शब्दाने सुरु होणारा व '' येईल'' शब्दाने संपणारा मजकूर वगळण्यात आला.	
मंडळाच्या व परिषदेच्या सभा.	अश्या प्रत्येक समितीत एक अध्यक्ष व एड्ढ सदस्य सचिव असेल * * * * * * **(९.** या अधिनियमान्वये मंडळ विनियमांव्दारे तरतूद करील अशा वेळी व अशा ठिकाणी अशा प्रत्येक समितीत, एक अध्यक्ष व एक सदस्य-सचिव असेल. व परिषद सभा घेईल व त्यांच्या सभांमधील कामकाज चालविण्या- संबंधातील कार्यपध्दतीबाबतच्या (सभांतील गणपूर्तीसाठीची संख्या ठरविणे धरुन) अशा नियमांचे पालन करील.	
	परंतु मंडळाची सामान्यतः महिन्यातून निदान एकदा व परिषदेची सामान्यतः दर तीन महिन्यांतून एकदा सभा भरविली पाहिजे.)	
संविदा करण्याचा अधिकार	**(१०.** (१) मंडळास या अधिनियमाच्या प्रयोजनांपैकी कोणतेही प्रयोजन पार पाडण्यासाठी आवश्यक किंवा इष्ट वाटतील अशा सर्व संविदा करता येतील व त्या पार पाडता येतील.	
	(२) प्रत्येक संविदा अध्यक्ष ३ या मंडळाच्या वतीने करील.	

	परंतु, सभापतीस, लेखी आदेशाव्दारे, त्याने त्याबाबत विनिर्दिष्ट केलेल्या बाबतीत, याबाबतचे आपले अधिकार उप सभापतीकडे किंवा ३(मंडळाच्या)४(सदस्य सचिवाकडे अथवा सदस्य सचिवांकडे) किंवा ३(जिल्हा समितीच्या सदस्य सचिवाकडे) सोपविता येतील.	
	(३) मंडळाच्या वतीने केलेली प्रत्येक संविदा ही, या कलमाच्या तरतुदीच्या अधीनतेने विहित करण्यात येईल अशा पध्दतीने व अशा नमुन्यात केली पाहिजे.	
	(४) हे कलम आणि त्याअन्वये केलेले नियम यांत तरतूद केलेल्या रितीने न केलेली संविदा मंडळावर बंधनकारक असणार नाही.	
	प्रकरण तीन	
	मंडळाची कार्ये व अधिकार	
मंडळाची कार्ये	**(११.** (१) खादी व ग्रामोद्योग यांना प्रोत्साहन देणे, त्यांचे संघटन, विकास व विनियमन करणे आणि राज्य शासन, वेळोवेळी, विहित करुन देईल अशी इतर कार्ये पार पाडणे हे ५(मंडळाचे) कर्तव्य असेल.	
	(२) पोट-कलम (१) मधील तरतुदीच्या सर्वसाधारणतेस बाध न आणता, ६(मंडळाने) विशेष करुन पुढील कर्तव्ये आणि कामे यांपैकी सर्व किंवा कोणतीही कर्तव्ये केली पाहिजेत व कामे पार पाडली पाहिजेत.--	
	(अ) खादी व ग्रामोद्योग सुरु करणे, त्यांना प्रोत्साहन देणे, मदत करणे व ते चालू ठेवणे आणि अशा उद्योगांशी संबंधीत असलेला व्यापार किंवा धंदा चालविणे व अशा व्यापाराशी किंवा धंद्याशी आनुषगिक असलेल्या बाबतीत व्यापार किंवा धंदा चालविणे. --	
	१. हे, सन १९७७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५५, कलम ५ (ब) अन्वये पोट-कलम (२) वगळण्यांत आले.	
	२. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, कलम १३ अन्वये मूळ कलम ९ ऐवजी हे कलम ९ दाखल करण्यांत आले.	
	३. सन १९७७ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५५, कलम ६ व्दारे ‘‘ किंवा विभागीय समितीच्या सभापतीकडे या मजकुराऐवजी हा मजकूर दाखल करण्यात आला.	
	४. वरील अधिनियमाच्या कलम १४ (ब) व्दारे ‘‘ चिटणिसाकडे‘‘ या मजकुराऐवजी हा मजकूर दाखल करण्यात आला.	

	५. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८, कलम १५ अन्वये “ प्रत्येक मंडळाचे“ या मजकुराऐवजी “ मंडळ“ हा मजकूर त्याच्या व्याकरणिक फेरफारांसह, दाखल करण्यात आला.	
	(ब) लोकांना त्यांच्या घरी काम पुरवून मदत करणे आणि विहित करण्यांत येतील त्या अटींवर, व्यक्तिंना किंवा संस्थांना किंवा परिसंस्थांना कर्जे व अन्य स्वरुपाचें आर्थिक सहाय्य देणे.	
	(क) खादी व ग्रामोद्योगांसाठी सहकारी संस्था स्थापन करण्यास प्रोत्साहन देणे.	
	(ड) प्रशिक्षण केंद्र चालविणे व अशा केंद्रात खादी व ग्रामोद्योग सुरु करण्यासाठी किंवा चालविण्यासाठी लोकांना आवश्यक असणारे ज्ञान प्राप्त करुन देण्याच्या दृष्टीने त्यांना प्रशिक्षण देणे.	
	(ई) (एक) खादी व ग्रामोद्योग चालविण्यासाठी आवश्यक असणारी हत्यारे आणि अवजारे तयार करणे, आणि अशा उद्योगांच्या वस्तू तयार करणे.	
	(दोन) उक्त प्रयोजनासाठी आवश्यक असेल अशा कच्चा माल आणि अशी हत्यारे व अवजारे पुरविण्याची व्यवस्था करणे, आणि	
	(तीन) उक्त उद्योगात तयार झालेल्या मालाची विक्री करणे आणि त्याच्या विक्रीची व्यवस्था करणे.	
	(फ) भांडारे, दुकाने, विक्रयालये उघडून किंवा प्रदर्शने भरवून खादी व ग्रामोद्योगांपासून तयार झालेल्या वस्तूंच्या प्रसिध्दीची व त्या वस्तू लोकप्रिय करण्याची व्यवस्था करणे व त्या प्रयोजनाकरिता तत्सम उपाय योजणे.	
	(ग) खादी व ग्रामोद्योगांपासून तयार झालेल्या वस्तूंचा उपयोग करण्याबाबत लोकमत तयार करणे आणि अशा वस्तूंना आश्रय दिल्याने होणारे फायदे जनतेस पटवून देणे.	
	(ह) खादी व ग्रामोद्योग या विषयातील तज्ञांचा सल्ला आणि मार्गदर्शन घेणे व मिळविणे.	
	(आय) खांदी व ग्रामोद्योगासंबंधातील संशोधन कार्य हाती घेणे आणि त्यास उत्तेजन देणे तसेच या अधिनियमाच्या उद्देशांत आनुषंगिक व सहाय्यक असतील अशी कामे चालविणे.	
	(जे) या अधिनियमाचे उद्देश पार पाडण्याच्या प्रयोजनासाठी राज्य शासन निदेश देईल अशी इतर कर्तव्ये पार पाडणे व अशी इतर कामे करणे.	
	(१२.या अधिनियमाखालील (आपली कर्तव्ये व कार्ये) पार पाडण्याच्या प्रयोजनांकरिता मंडळास पुढील अधिकार असतील --	मंडळाचे सर्वसाधारण अधिकार
	(एक) त्यास आवश्यक वाटेल अशी जंगम व स्थावर मालमत्ता संपादन करणे आणि ती धारण करणे आणि अशी कोणतीही मालमत्ता पट्टयाने देणे, विकणे किंवा तिचे अन्यथा हस्तांतरण करणे.	
	परंतु (ज्या स्थावर मालमत्तेच्या संबंधात राज्य शासनाच्या पैशाचा संबंध येत असेल किंवा ज्या मालमत्तेचे मूल्य रुपये २५,०००/- पेक्षा अधिक असेल अशा) स्थावर मालमत्तेच्या बाबतीत उपरोक्त अधिकार हे राज्य शासनाच्या पूर्वसंमतीने वापरले पाहिजेत.	
	(दोन) या अधिनियमाच्या तरतुदी आणि तदन्वये केलेल्या नियमांच्या अधीनतेने या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणण्यासाठी किंवा राज्य शासन मंडळाकडे सोपवील अशा परियोजना तयार करण्यासाठी व ज्यांची अंमलबजावणी करण्यासाठी खर्च करणे आणि आपल्या अधिकारितेखालील कोणत्याही	

	क्षेत्रात कामे हाती घेणे. १. सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २८ कलम १६ (अ) अन्वये ''आपली कामे '' या मजकुराऐवजी हा मजकूर दाखल करण्यात आला. २. वरील अधिनियमाच्या कलम १६ (ब) अन्वये हा मजकूर समाविष्ठ करण्यात आला.	

कलम ४(१)(b)(iv)

<u>निर्णय प्रक्रियेतील पर्यवेक्षण व जबाबदारीचे उत्तरदायित्व</u>

अक्र	काम/कार्य	कामाची कालमर्यादा	जबाबदार अधिकारी/ जबाबदारीची साखळी	तक्रार निवारण अधिकारी
१	विभागाच्या परिशिष्ट १ मध्ये नमूद केलेल्या विषय सूची प्रमाणे	प्रकरणाच्या गांभीर्यानुसार त्यावर असलेल्या अभिप्रायाप्रमाणे तात्काळ :- त्याचदिवशी तातडीचे :- एक दिवस अथवा दुस-या दिवशी अंतिम निर्णयाप्रत कार्यवाही कालमर्यादाः- न्यायालयीन प्रकरणे किंवा तत्सम प्रकरणावर विहीत कालावधीत कार्यवाही उपरोक्त कालमर्यादेचे काटेकोरपणे पालन केले जाते.	अध्यक्ष ^ मुख्य कार्यकारी अधिकारी ^ उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी ^ सहा.मुख्य कार्यकारी अधिकारी ^ कार्यासन अधिकारी	उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी तथा माहीती अधिकारी-राज्यस्तर ^ सहा.मुख्य कार्यकारी अधिकारी तथा माहीती अधिकारी-राज्यस्तर ^ जिल्हा ग्रामोदयोग अधिकारी तथा माहीती अधिकारी-जिल्हास्तर

कलम ४(१)(b)(v)

कर्मचा-यांमार्फत कर्तव्य पार पाडताना त्यांच्याकडे असणारे म्यॅनुअल/सूचना/कामाशी संबंधीत नियम/अधिनियम

१) सन १०६० चा मुंबई अधिनियम क्रमांक १९, मुंबई खादी व ग्रामोद्योग अधिनियम, १९६०
(दिनांक १ फेब्रुवारी १९८९ पर्यंत सुधारलेला)

२) महाराष्ट्र नागरी सेवा नियम (रजा, सेवेच्या सर्वसाधारण शर्ती, पदग्रहण अवधी, स्वियेतर सेवा, निलंबन इ. कालावधीतील प्रदाने निवृत्ती वेतनाचे अंशराशीकरण)

३) महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम

४) महाराष्ट्र नागरी सेवा (वर्तणूक) नियम

५) स्थाई आज्ञा क्र ४२५

कलम ४(१)(b)(vi)

विभागाशी संबंधीत कार्यालयीन आदेश/धोरणात्मक परिपत्रके दस्तऐवजांची वर्गवारी

मंडळ राबवित असलेल्या विविध योजनांचे कामकाजामध्ये सुसूत्रता येण्यासाठी वेळोवेळी मंडळ सभेत धोरणात्मक निर्णय घेण्यात येतात व त्याप्रमाणे संबंधीत कार्यासनांकडून परिपत्रके काढण्यात येतात. कक्षनिहाय उपलब्ध नस्तींची यादी व वर्गीकरण वेळोवेळी करण्यात येते व खालीलप्रमाणे नस्त्यांचे वर्गीकरण व जतन केले जाते.

अक्र	नस्तीचा वर्ग	सुरक्षित ठेवण्याचा कालावधी
१	ड	१ वर्ष
२	क	५ वर्षे
३	ब	२५ ते ३० वर्षे

४	अ	कायमस्वरुपी

कलम ४(१)(ड)(vii)

विभागाच्या परिणामकारक कामासाठी जनसामान्यांशी सल्लामसलत करण्याची व्यवस्था

धोरणात्मक निर्णय हे प्रशासकीय व वित्तीय स्वरुपाचे असल्याने आम जनतेशी संबंध येत नाही. मात्र जनहिताच्या व विकासाच्या कामाच्यादृष्टीने कार्यप्रणालीत काही बदल आवश्यक असल्यास जिल्हा समित्या व बलुतेदार गट संस्था यांची मते मागविण्यात येतात, व त्याप्रमाणे कार्यवाही केली जाते.

कलम ४(१)(b)(viii)

विभागातील दोन किंवा अधिक व्यक्तींनी बनलेली सल्लादाई मंडळे/परिषदा/समित्या/इतर यांची यादी

सदर माहीती परिशिष्ट १ मध्ये नमूद केली आहे.

कलम ४(१)(b)(ix) व (x)

विभागातील अधिकारी व कर्मचा-यांच्या नावांची मासिक वेतनाची व दूरध्वनींची दर्शिका

सदर माहीती परिशिष्ट-२ मध्ये नमूद केलेली आहे.

कलम ४ (१)(b)(xi)(xii)
विभागाच्या सर्व योजनांसाठीचा प्रस्तावित खर्च आणि देण्यात आलेली रक्कम यांचा अहवाल
सदर माहीती परिशिष्ट-३ मध्ये नमूद केलेली आहे.

कलम ४ (१)(b)(xiv)(xv)

इलेक्टॉनिक्सच्या माध्यमामध्ये रुपांतरीत केलेल्या माहितीचे विवरण व नागरिकांना अशी माहिती उपलब्ध करुन देण्याबाबत असलेल्या सुविधा

मंडळाची बेबसाईट www.mskvib.org अशी आहे.

कलम ४ (१)(b)(xvi)
विभागाच्या शासकीय माहीती अधिका-यांची नावे व पदनाम
सदर माहीती परिशिष्ट-४ मध्ये नमूद केली आहे.

कलम ४ (१)(b)(xvii)
अशा सदरात मोडणारी व इतर माहीती

निरंक

मंडळाची कार्यकारिणी

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोदयोग मंडळाची स्थापना मुंबई खादी व ग्रामोदयोग अधिनियम १९६० च्या (सन १९६० चा मुंबई अधिनियम क्रमांक १९) अन्वये सन १९६५ मध्ये करण्यांत आली. अधिनियमातील तरतुदीनुसार मंडळावर किमान ५ व कमाल ७ सदस्यांची नेमणूक शासनाकडून करण्यांत येते. या शासननियुक्त सदस्यांपैकी एका सदस्याची अध्यक्ष तर दुस-या सदस्याची उपाध्यक्ष म्हणून शासनाकडून नेमणूक करण्यांत येते.

शासन अधिसूचना क्रमांक केव्हीबी -२००६(७४३८) /उदयोग-६ दिनांक २ सप्टेंबर २००६ अन्वये मंडळावर अध्यक्ष व उपाध्यक्ष यांची शासनाकडून नियुक्ती करण्यांत आलेली आहे ती खालील प्रमाणे ---

अ. क्र	**नांव**		**पदनाम**	**दुरध्वनी व मो. नंबर**
१)	प्रा. लक्ष्मणराव ढोबळे	....	अध्यक्ष	२२६९४४१७/ ०९४२२४५८६८१
२)	श्री. दिगंबर गणपतराव जाधव	....	उपाध्यक्ष	२२७०२८१९/ ०९८९०९५६००६

तसेच शासनाने खालील अधिका-यांच्या सदस्य,निमंत्रित व सदस्य सचिव म्हणून केव्हीबी-२००६/९०(७४८१)उद्योग-६ दिनांक १६ एप्रिल २००७ या अधिसूचनेप्रमाणे पुढील आदेश होईपर्यंत नियुक्त्या केलेल्या आहेत.

अ.क्र	अधिका-याचे पदनाम	पदनाम	
१	विकास आयुक्त उद्योग	सदस्य	२२०२३५८४
२	संचालक, समाज कल्याण	सदस्य	२६१२२६५२
३	राज्य निर्देशक खादी व ग्रामो आयोग	सदस्य	२२८२२११३
४	व्यवस्थापकीय संचालक , महिला आर्थिक महामंडळ	सदस्य	२६५९१९१०
५	व्यवस्थापकीय संचालक महा लघु उद्योग विकास महामंडळ	निमंत्रित	२२६१७५६७
६	मुख्य कार्यकारी अधिकारी महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ,मुंबई	सदस्यसचिव	२२६९४७२०

मंडळाच्या योजना व दुष्टिक्षेपात मंडळाचे कार्य

ग्रामोद्योगाच्या विकासासाठी मंडळ खाली दर्शविलेल्या योजना राबवित आहे.

सन २००७ - २००८ या आर्थिक वर्षामध्ये विविध योजना व कार्यक्रमांतर्गत झालेली प्रगती

१. **आर.ई.जी.पी. योजना :-** सदर योजने अंतर्गत एकुण १९२० लाभार्थीची रुपये १,८९२.९८ लाखाची कर्जे विविध बॅकानी मंजुर केली .गतवर्षाचे मंडळाने एकुण १६१७ लाभार्थींना रुपये १५८०.०० लाख मार्जिन मनी वाटप केले.

२. **कारागिर रोजगार हमी योजना** :-राज्यामध्ये ३१ मार्च २००९ अखेर एकुण बलुतेदार संस्थेच्या सभासद संख्येत -६०९९७६ पर्यत वाढ झाली. त्यापैकी अहवाल वर्षात -६२४६ कारागिरांना रुपये ८८३.८० लाखाचे नाबार्ड पुर्नवित मध्यम मुदत कर्ज व कॅश क्रेडीट वाटप केले.

३. **विशेष घटक योजना :-**या योजने अंतर्गत एकुण २२२० लाभार्थीना रुपये १८२.७५ लाखाचे अनुदान वाटप करण्यांत आले.

४. **ग्रामोद्योग वसाहत स्थापन करणे :-**ग्रामीण भागातील बेरोजगार लोकांना ग्रामीण भागातच ग्रामोद्योगाच्या स्थापनेसाठी आवश्यक त्या पायाभुत सुविधा एका ठिकाणी उपलब्ध व्हाव्यात,या दुष्टीने महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, खादी ग्रामोद्योग आयोग व राज्य शासनाच्या सहकार्याने राज्यात ग्रामोद्योगी वसाहती उभारण्याचे योजिले आहे. तया अनुषंगाने एमआयडीसी ने तालुका दारव्हा,जिल्हा यवतमाळ तालुका मौजे खानापुर जिल्हा अकोला,तालुका कडेगांव जिल्हा सांगली नाशिक येथे नाशिक सिन्नर तसेच बुलढाणा येथे ग्रामोद्योग वसाहतीकरीता जागा आरक्षित करुन दिलेल्या आहेत.

५. **खाते निहाय क्रेद्रे चालविणे :-** ग्रामीण पातळीवर सुशिक्षित बेरोजगारांना,उद्योजकांना तसेच शेतक-यांना जोडधंदा उपलब्ध करुन देण्याच्या दुष्टीकोनातुन प्रशिक्षण देणे,आर्थीक सहाय्य व तांत्रिक मार्गदर्शन उपलब्ध करुन देणे अशी पुरक माहिती मिळण्याच्या दुष्टीकोनातुन मंडळाने हातकांगद केंद्र पुणे, मधमाशापालन संस्था,महावळेश्वर तसेच सुतारी लोहारी कार्यशाळा,गोकुळशिरगांव ,जिल्हा कोल्हापुर येथे खाते निहाय केंद्र स्थापन केली आहेत.

६. **ग्रामोद्योगाची व्याख्या :-** मध्यवर्ती शासनाने खादी ग्रामोद्योग आयोगाच्या अधिनियमात सुधारणा करुन ग्रामोद्योगाच्या नविन व्याख्येस मान्यता दिली आहे.

ग्रामोद्योग म्हणजे ज्या ग्रामीण भागाची लोकसंख्या २०,००० पेक्षा जास्त नाही अशा गावात सुरु केलेला उद्योग, ज्यात उत्पादन अथवा सेवा या विजेंचा वापर करुन किंवा विजेशिवाय करण्यांत येतात व असा उद्योग ज्यामध्ये भांडवली गुंतवणुकीची (हत्यारे व औजारे,मशिनरी,शेड इमारतीवरील खर्चाची) रक्कम प्रति कारगिर किंवा कामगार रुपये ५०००/- पेक्षा जास्त असणार नाही.अश्या उद्योगास ग्रामोद्योग म्हणुन संबोधण्यात येते.

पात्र लाभांर्थी:-

१ वैयक्तिक उद्योजक/कारागिर

२. १८६० च्या सोसायटी नोंदणी कायदयान्वये रजिस्टर झालेल्या संस्था

३. १९६० च्या सहकार कायदयान्वये नोंदणी झालेल्या सहकारी सोसायटया

४. १९५० च्या सार्वजनिक विश्वस्त कायदयानुसार नोंदणी झालेल्या संस्था

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम (पी. एम. जी. पी.)

मा. पंतप्रधान डॉ. मनमोहनसिंग यांनी १५ ऑगस्ट २००८ या भारतीय स्वातंत्र्यांच्या ६१ व्या वर्धापनदिनी सुक्ष्म, लघु व मध्यम उद्यम मंत्रालय, भारत सरकारतर्फे सूक्ष्म उद्यम उभारणीसाठी पहिल्या पिढीच्या उद्योजकांना सक्षम बनविणारी पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम ही नवी योजना जाहिर केली आहे.

जिल्हा उद्योग केंद्राकडे कार्यान्वित असलेली पंतप्रधान रोजगार निर्मिती योजना व खादी आयोगाची आर ई जी पी योजना या दोन्ही योजना एकत्रित करुन ही नवीन योजना कार्यान्वित करण्यांत आली आहे.

अ) योजने अंतर्गत उद्योगाची व्याख्या :-

खादी आयोगाने ठरविलेल्या नकारात्मक उद्योगाव्यतिरिक्त सर्व उद्योग या योजनेच्या लाभासाठी पात्र आहेत.

नकारात्मक उद्योग यादी :- मांस प्रक्रिया, कॅनींगशी संबंधित उद्योग बीडी, पान सिगार तंबाखू हॉटेल धाबा त्यामध्ये मद्य विक्री होते शेती पिके चहा कॉफी रबर शेती रेशीम हॉरिकल्चर फुलशेती पशुपालन कुक्कुट पालन इ.

ब) ग्रामोद्योगाच्या कार्यक्षेत्राची गावाची, ग्रामीण भागाची व्याख्या :-

महसुल दस्तऐवजात नमूद असलेले गांव म्हणून नोंद असलेले गांव २०००० चे आतील लोकसंख्या असलेले गांव शहर परंतु ज्याची लोकसंख्या २०००० चे आतील आहे असे गांव ग्रामीण भाग म्हणून वर्गीकरण करण्यांत आले असून यानुसार लाभ होण्यास योग्य आहे.

क) लाभार्थीची पात्रता

१) १८ वर्षावरील वैयकतीक व्यक्ती लाभार्थी राहिल
२) उत्पन्न मर्यादा लागू नाही.
३) कमीत कमी ७ वी पास पाच लाखाचे वरील प्रकरणासाठी
४) फक्त नवीन प्रोजेकटसाठी अर्थसहाय्य देण्यांत येईल. कार्यरत युनिटसला कोणतेही अर्थसहाय्य देण्यांत येणार नाही.
५) स्वयंसहाय्यता बचत गट पात्र आहे.
६) १८६० अन्वये स्थापन झालेली संस्था, विश्वस्त संस्था (धर्मादाय आयुक्त नोंदणीप्राप्त) १९६० अन्वये स्थापन सहकारी संस्था

ड) पी एम ई जी पी अंतर्गत अर्थसहाय्याचे वर्गिकरण

या योजने अंतर्गत उत्पादन उद्योगासाठी २५ लाख मर्यादा व सेवा उद्योगासाठी १० लाख कर्ज सहाय्य मर्यादा आहे. खाली दर्शविण्यांत आल्याप्रमाणे अर्थसहाय्य वर्गवारी आहे. या योजने अंतर्गत देण्यांत येणा-या मार्जिन मनीचा स्तर पुढील प्रमाणे असेल.

पीएमईजीपी अंतर्गत लाभार्थीचे गट	उद्योजकाचा स्वतःचा सहभाग	मार्जिन मनीचे दर (प्रकल्प खर्चाचा)	
		शहरी	ग्रामीण
१) सर्वसाधारण	१० टक्के	१५ टक्के	२५ टक्के
२) विशेष (अनु.जाती/अनु.जमाती इतर मागासवर्गीय/महिला/माजी सैनिक/ शारिरीकदृष्टया अपंग/एनईआर/डोंगरी आणि सीमा भागातील धरुन	५ टक्के	२५ टक्के	३५ टक्के

ही योजना जिल्हा उद्योग केंद्र, खादी व ग्रामोद्योग मंडळ व खादी ग्रामोद्योग आयोग या तिन्ही यंत्रणेमार्फत स्वतंत्रपणे राबविण्यांत येत आहे. मंडळाने पुढील पाच वर्षांचा कृती आराखडा तयार केलेला आहे. तो खालील प्रमाणे :-

पंतप्रधान रोजगार निर्मिती कार्यक्रम
पुढील पाच वर्षाचे नियोजन कृती आराखडा
सन २००८-०९ ते २०१२-१३

अ.क्र	**वर्ष**	**प्रकल्प संख्या**	**प्रकल्प राशी रुपये कोटीत**	**अपेक्षित मार्जिन मनी रुपये कोटीत**	**अपेक्षित स्वयंरोजगार**	**अपेक्षित रोजगार**
१	२००८-०९	१६५८	८०	१९.८९	१६५८	१६५७३
२	२००९-१०	१९९०	९६	२३.८७	१९९०	१९९००
३	२०१०-११	२३८८	११५	२८.६६	२३८८	२३८८०
४	२०११-१२	२८६६	१३८	३३.३०	२८६६	२८६६०
५	२०१२-१३	३३००	१६५	३९.९६	३३००	३३३००
	एकूण	**१२२०२**	**५९४**	**१४५.६८**	**१२२०२**	**१२२३१३**

या योजने अंतर्गत सन २००८-२००९ या आर्थिक वर्षासाठी राज्यात जिल्हास्तरावर ३००० लाभार्थ्यांसाठी ३५ कोटी मार्जिन मनीचे अंतीम नियोजन केले होते. मात्र खादी आयोगाने १६५८ लाभार्थीवर १९.८८कोटी रु. निधी प्राप्त करुन दिला आहे.

राज्यात टास्क फोर्स समिती सर्वच जिल्हयात या योजने अंतर्गत मा. जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली नियुक्त झाल्या असून योजना अंमलबजावणीचे सर्वाधिकार या समितीला आहेत. माहे फेब्रुवारी अखेर पर्यंत टास्क फोर्स समितीकडे मंडळाने ३६९१ लाभार्थींचे रु १७६ कोटीचे प्रस्ताव सादर केले असून समितीने शिफारस केलेले ३५३८ लाभार्थींचे रु १५६.१९ कोटीचे प्रस्ताव राष्ट्रीयीकृत बँकांकडे शिफारस केलेले आहेत. त्यापैकी बँकांनी २२७ प्रकरणे रु. १५.५२ कोटीची मंजूर केली आहेत. मंजूर प्रकरणी ७ कोटी रु चा निधी खर्ची पडणार आहे.

पी एम ई जी पी प्रकरणी आवश्यक लागणा-या कागदपत्रांची यादी

----

१) प्रकल्प अहवाल तयार करुन बँकेच्या सुपूर्द करण्यासाठी आवेदन

२) ग्रामपंचायतीचे सचिव किंवा ग्रामसेवक यांचेकडून गावाच्या लोकसंख्येचे प्रमाणपत्र

३) ग्रामपेचायतीकडून नाहरकत प्रमाणपत्र प्राप्त करणे.

४) उद्योजक अनुसूचित जातीचा असल्यास त्यासंबधीचे प्रमाणपत्र

५) प्रशिक्षण योग्यतेचे प्रमाणपत्र

६) शैक्षणिक योगतेचे प्रमाणपत्र

७) ज्या ठिकाणी उद्योग स्थापन करावयाचा आहे त्याचा नमुना क्र.८ अ,करपावती किंवा ७/१२ चा उतारा

८) जागा भाडयाची असल्यास घर मालकासोबत तयार केले गेलेले करारपत्र,सरकारची जागा असल्यास शासनाचे भाडेपट्टीचे प्रमाणपत्र.

९) उद्योगासाठी आवश्यक असणारी यंत्रे,हत्यारे उपकरणे,कच्चा माल इत्यादीची मूल्यसूची(कोटेशन)

१०) विजेची आवश्यकता असल्यास वीज विभागाकडून उद्योगासाठी विद्युत पुरवठयासंबधी पत्र

११) शेडचे बांधकामाचा आराखडा अंदाजपत्रक तसेच ग्रामपंचायतकडून बांधकामासाठी व खाजगी नकाशा

१२) उद्योजकाची दोन छायाचित्रासहित सर्व कागदपत्रांच्या दोन सत्यप्रती.

❖ **मंडळाने सन २००२-०३ ते २००७-०८ पर्यंत आर.ई.जी.पी. योजने अंतर्गत केलेली प्रगती खालीलप्रमाणे आहे.** **(रक्कम रुपये लाखात)**

अक्र	वर्ष	तरतूद		पूर्तता		रोजगार
		भौतिक	आर्थिक	युनीटस	रक्कम	
१	२००२-०३	१४२४	३५६.००	९२१	२४२.५४	४६०५
२	२००३-०४	९७१	७६६.१५	७१९	२४२.६७	५२४०
३	२००४-०५	६२२	६२२.००	९८९	४१७.३२	४८९७
४	२००५-०६	८६३	११७१.४१	११७८	६६३.७१	१००३७
५	२००६-०७	१०३०	११४३.०८	११६३	९८३.०१	१७१७२
६	२००७-०८	११६०	१३२५.१८	१६१७	१५८०.००	१६८०६

२.कारागिर रोजगार हमी योजना

महाराष्ट्र शासन,रिझर्व बँक ऑफ इंडिया, राज्य सहकारी बँक व खादी ग्रामोद्योग मंडळ यांच्या संयुक्त सहकार्याने सन १९७२ मध्ये कारागिर रोजगार हमी योजना कार्यान्वित करण्यांत आली. या योजने अंतर्गत राज्यातील प्रत्येक तालुका पातळीवर १९६० च्या सहकार कायदयान्वये बलुतेदार कारागिरांच्या सहकारी संस्था स्थापन करण्यांत आल्या. सुरुवातीला निवडक ८ उद्योगाच्या कारागिरांच्या या संस्थेचे सभासद करुन घेण्यांत आले. आता खादी आयोगाच्या पटलावरील सर्वच उद्योगाचे कारागिर सभासद होऊ शकतात. महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोद्योग मंडळाने त्यांना भांडवल कर्ज स्वरुपात दिले .महाराष्ट्र शासनाने १:२ प्रमाणात भाग भांडवल उपलब्ध करुन दिले. या कारागिरांना ग्रामोद्योग संघाच्या माध्यमातुन जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेकडुन त्यांच्या उद्योगासाठी नाबार्डच्या पुर्नवित योजने अंतर्गत संकलित व मध्यम मुदत स्वरुपात सवलतीच्या व्याज दराने कारागिरांच्या गरजेनुसार मर्यादित कर्ज उपलब्ध करुन दिले जाते. उत्पादनाकरीता आवश्यक असणारा कच्चा माल आवश्यक त्या संस्थामार्फत उपलब्ध करुन देण्यांच्या दुष्टीने प्रयत्न केले जातात. त्याचप्रमाणे संस्थामार्फत उत्पादित केलेल्या मालास बाजारपेठ उपलब्ध करुन देण्याच्या दुष्टीने या संस्थामार्फत तसेच मंडळामार्फत सहकार्य केले जाते.

<u>कारागिर रोजगार हमी योजने अंतर्गत कर्ज प्रकरणी आवश्यक लागणारी कागदपत्रे</u>

(नाबार्ड पुर्नवित्त योजना)

१) कर्ज मागणी अर्ज
२) ग्रामपंचायतीचा रहिवासी दाखला
३) बेबाकी प्रमाणपत्र
४) उद्योगाचा अनुभवाचा दाखला
५) उद्योगासाठी आवश्यक असणारे परवाने
६) ग्रामपंचायतीचा ना हरकत दाखला.
७) संस्थेचे सभासदत्व साठी निर्धारीत केलेले भाग भांडवल

कारागिर रोजगार हमी योजना (नाबार्ड पुर्नवित्त योजना)

फॉर्म नं १

श्री.सचिव/व्यवस्थापक/कार्यकारी संचालक,

--------------------- तालुका औद्योगिक/विकास सेवा सह.

संस्था मर्यादित,

विषयः- --------------------------- व्यवसायासाठी कंपोझिट

कर्ज मिळणे बाबत.

महाशय,

मी माझ्या धंदा/व्यवसायासाठी कर्ज सुविधा मिळणेसाठी अर्ज करीत असून, याबाबतचा तपशील खांलील प्रमाणे आहे.

	अ) उद्योग/व्यवसायाचे नांव ब) लघुउद्योग घटकाखाली नोंदणी झालेली असल्यास नोंदणी क्रमांक व तारीख	:-
२.	व्यवसाय धंदा चालू असलेल्या ठिकाणाचा पूर्ण पत्ता	:-
३.	अ) अर्जदाराचे संपूर्ण नांव वय पत्ता ब) व्यवसायाचे/दुकानाचे नांव व ठिकाण क) अर्जदार-कर्जदार तांत्रिक पात्रता धारण करणारा अथवा अनुभवी आहे कां? असल्यास तपशील द्यावा. ड) अर्जदार सुशिक्षित बेकार आहे काय? इ) अर्जदार अनुसुचित जाती/जाती जमाती पैकी आहे कां? तपशील द्या. फ) अर्जदार दारिद्रय रेषेखालील आहे कां? (असल्यास नंबर लिहा.)	:- :- :- :- :- :- :-
४.	अर्जदाराचे अथवा त्याच्या कुटुंबातील अन्य व्यक्तिचे नांवावर	:-

	असलेले शेत जमीन क्षेत्र ----- हेक्टर/आर ------ अ) कोणत्या ठिकाणी ब) कोणाचे नांवावर आहे	:- :- :-
५.	कुटुंबाचे वार्षिक एकूण उत्पन्न अ) शेती उत्पन्न रुपये ब) धंदा/व्यवसायातील रुपये क) इतर (तपशील)	:- :- :- :-
६.	कुटुंबातील एकूण व्यक्ति अ) प्रौढ ब) मुले एकूण क) क्रमांक अ पैकी नोकरीत असलेल्या व्यक्ति ड) क्रमांक अ पैकी धंदयात असलेल्या व्यक्ति	:-
७.	कुटुंबाला दरमहा उदरनिर्वाहासाठी कमीत कमी लागणारी रक्कम रुपये	
९.	उद्योग व्यवसायात गुंतवलेल्या अगर गुंतविल्यां जाणाऱ्या एकूण व्यक्ति संख्या अ) कुटुंबातील ब) रोजंदारीतील (नोकर) क) इतर (तपशील)	
१०	व्यवसायासाठी सध्या भांडवली स्वरुपाच्या गरजा कशा भागविल्या आहेत अ) स्वतःच्या शिल्लकेतून रुपये ब) इतर ठिकाणातून उसनवारी रुपये क) अन्य संस्थांकडून कर्ज रुपाने १. घेतलेली रक्कम रुपये २. सध्या देणे असलेली रक्कम रुपये	:- :- :- :- :- :-

	३. परतफेडीची मुदत ४. परतफेडीचा हप्ता मासिक रु. ५. परतफेडीचा हप्ता वार्षिक रु. ६. तारणाचा तपशील	
११	नवीन कर्ज मागणीचा उद्देश	:-
१२	सध्याची कर्ज विषयक गरज रुपये	:-
१३	बँकेच्या कोणत्याही शासनामार्फत कर्ज पाहिजे त्या शाखेचे नांव	:- :-

मी श्री.-- खालीलप्रमाणे जाहीर करतो की,

अ) वरील प्रमाणे दिलेली माहिती तपशिल बरोबर आहे.

ब) उद्योग व्यवसायासाठी मी सद्यस्थितीत कोणत्याही बँकेकडून/संस्थेकडून घेंतलेल्या कर्जाची देयबाकी / थकबाकी काहीही नाही.

क) इतर बँका- संस्थांनी माझ्याकडील बाकी वसुलीसाठी कायदेशीर कारवाई केलेली नव्हती/नाही.

ड) माझ्या कर्ज मागणी अर्जाचे संदर्भात सोसायटी-बँकेला वेळोवेळी लागणारी माहिती मागणी होताच बिनचुक व खरी पुरविण्याची जबाबदारी माझी राहील व ती वेळेत पुरविन.

इ) तसेच माझे वा माझ्या कुटुंबाचे आणि उदयोग- व्यवसायाचे संदर्भात लागणारी माहिती प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्षरित्या एखादया योग्य वाटेल अशा एजन्सीमार्फत मिळविल्यास माझी कोणत्याही प्रकारची हरकत नाही.

फ) संबंधीत सोसायटी- जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका- राष्ट्रीयकृषी आणि ग्रामीण विकास बँक अथवा आपणामार्फत अधिकार दिलेली   अन्य संस्था यांचे अधिकारी अगर प्रतिनीधी   कोणत्याही वेळी माझ्या धंदयाची/ मालम-तेची पहाणी - तपासणी करु शकतील आणि त्या व्यवसायाची हिशोबी पुस्तके माझ्या धंदयाची ठिकाणी अथवा कार्यालयात येऊन तपासणी करु शकतील. त्यांस मी, लागणारी सर्व माहिती पूरवून सहकार्य करीन

आपला विश्वासू,

अर्जदाराची सही

तारीख :-

००   ठिकाण :-

ऑफीस शिफारशीसाठी :-

फॉर्म नं.२

व्यवसाय- मुलाखत - मुल्यमापन फॉर्म

अ) उदयोजकाचे नांवः-

ब) व्यवसाय

अ.नं.	तुलनात्मक कामकाज	सध्या अस्तित्वात असलेल्या उदयोग/ घटकांचे गतवर्षातील नवीन घटकाचे गत वर्षातील रुपये	अस्त्विात असलेल्या उदयोग घटकाचे आणि नवीन घटकाचे पुढील वर्षाचे रुपये	संक्षिप्त क्रमांक
१	२	३	४	५

१	अ). मासिक सरासरी विक्री ब) मासिक खर्च १) कच्चा माल २) स्टोअर माल ३) स्पेंअर पार्ट ४) मजूरी आणि पगार ५) उदयोजकाने स्वतःचे उदानिर्वाहसाठी घेतलेली रक्कम ६) इतर खर्च- वीज, जागाभाडे इ. एकूण खर्च रुपये मासिक मिळकत (अ - ब)	
२	लागणारा कच्चा माल सहजगत्या उपलब्ध होतो का ?	

३	उत्पादित तयार मालाची विक्रीची बाजारपेठ कोठे आहे ?	
४	अपेक्षित उलाढाल घडवून आणता येईल का ? अ) उत्पादित मालाचा उपभोक्ता व त्याच्या आवडीनिवडी मागणी ब) धंदयास अन्य कोणी स्पर्धक आहे का ? क) बाजारातील स्पर्धेला आपण कसे तोंड देता? स्पर्धेचा आपल्या धंदयावर परिणाम	
५	एकत्रित कर्जाच्या गरजेचे मोजमापन भांडवली गुंतवणूक घटक - ----------------------------- वर्कशेड,मशिनरी,हत्यारे-अवजारे, यंत्रसामुग्री यासाठी कर्जाची गरज रुपये (बाबवार खर्चाचा तपशील जोडावा) भांडवली गुंतवणूकीची एकूण रक्कम रुपये वजा अर्जदाराची स्वतःची वर्गणी	:-
१	भांडवली कर्जाची गरज रुपये खेळते भांडवल कर्जाची गरज कमीत कमी व गरजे इतक्या कच्चा मालाचा साठा करणेची गरज	-----------दिवसांचा उत्पादनासाठी

	कच्च्या मालाचे प्रक्रियेतील मालात रुपांतर करणेंसाठी लागणारा कालावधी उत्पादीत मालाची विक्री होईपर्यन्त साठा करुन ठेवणेसाठी लागणारा कालावधी ------------- दिवस सर्वसाधारण उधारीवर विकलेल्या मालाची रक्कम वसुल होण्यासाठी लागणारा कालावधी --------------- दिवस मालाच्या उत्पादन कालावधीपासून विक्रीनंतर रकमा वसूलीपर्यन्त लागणारा कालावधी (१ ते ४)------ दिवस खेळते भांडवल कर्जाची गरज ब = ड उ कच्चा माल, होणारे सर्व खर्च = ३० (कालावधी पर्यन्त)	दिवस २ २ ३ ४ ड रुपये ------------ब
	एकूण खर्च (कच्चा माल, पगार,मजूरी,वीज, घर, जागा भाडे इ.) ३०	= उत्पादन प्रक्रियेपासून मालविक्री होऊन रक्कम जमा होईपर्यन्त लागणारा कालावधी दिवस
६	एकत्रित कर्जाची (कंपोझीट लोन) एकूण गरज (ल -- ब)	रुपये -------------------
७	उदयोग धंदा उभारणीनंतर (किती महिन्यानंतर) कर्ज परतफेडीचा कार्यक्रम भांडवली कर्जाबाबतचा) ठिकाण :- तारीख :-	

अर्जदाराची सही.

८	कर्जदाराच्या (अर्जदाराच्या) अर्जाची छाननी व्यवसायाची पहाणी- मुल्यमापन करणाऱ्या प्राथमिक सोसायटीच्या अधिकाऱ्यांचे अ) नांव ब) घातलेल्या अटी क) केलेली शिफारस रुपये
९	प्राथमिक सोसायटीने कर्ज मंजूरी संदर्भात दिलेला अ) शेरा ब) घातलेल्या अटी क) केलेली शिफारस रु.
१०	व्यवसाय धंदयाबाबत अर्जदाराने खालील बाबतीत केलेली निश्चितता अ) धंदयाबाबतचा आजपर्यन्तचा अनुभव ब) धंदयातील कसब क) व्यवसायाची उलाढाल वाढणेसाठी बाजारपेठेची अनुकुलता (निश्चितता) ड) कर्ज परतफेडीचा कार्यक्रम १. भांडवली कर्ज २. खेळते भांडवल कर्ज इ) परतफेड क्षमता मासिक ज्यादा उत्पन्न (सरप्लस)

	(क) ठरविलेला मासिक हप्ता रु. सध्याच्या कर्जाचे मासिक हप्ते व इतर देय बाकया (तपशील) रु. फ) एकूण मासिक देय बाक्या (देयता) रुपये. कर्ज- सेवा वाटप न) शेरे स्पष्टीकरण (टिकात्मक स्पष्टीकरण) ड) तज्ञांच्या अहवालावरील अभिप्राय ज) कर्ज मंजूरी रु. ल) कर्ज अटी - तारण म) इतर शेरे - सूचना
११	बँकेच्या कोणत्या शाखेमार्फत कर्ज , पाहिजे त्या शाखेचे नांव

ठिकाणः-

तारीख :-

उदयोजकाचे व्यवसायाचे मुल्यमापन/
छाननी करणाऱ्या अधिकाऱ्याचे
नांव व सही आणि हुद्दा

१) सन १९६० या सहकार कायद्यान्वये बलुतेदार कारागीरांच्या सहकारी संस्थांची स्थापना.
२) नाबार्डच्या पुनर्वित्त योजने अंतर्गत संकलीत व मध्यम मुदतीचे कर्ज सवलतीच्या व्याजदराने उपलब्ध.
३) सन २००८-२००९ या वर्षात नाबार्ड पुनर्वित्त योजने अंतर्गत ६२४६ कारागीरांना रु. ८८३.८० लाख संकलीत व मध्यम मुदतीचे कर्ज उपलब्ध झाले.

सन १९७२ पासून ते मार्च २००९ अखेर पर्यंतची माहिती

१) सभासद वाढ ६०९९७६

२) कर्ज वाटप सभासद- २,८२५०५ रक्कम रु. १,६०६४.६८ (लाख)

३) कर्ज वसूली रक्कम रु. ९६१४.१६ (लाख)

४)भाग भांडवल (रुपये लाखात)

संस्था	मंडळ	शासनाचे अंशदान	कायम मुदत ठेव
८६९.३०	२०९.७५	७८१.५५	२३१५.६२

५) उपलब्ध रोजगार ४,४०१३५

३. विशेष घटक योजना

शासनाच्या २० कलमी कार्यक्रमा अंतर्गत कलम ११ अ अन्वये अनुसुचित जाती व नवबौध्द समाजातील घटकातील दारिद्रय रेषेखालील लाभधारकांना रोजगार उपलब्ध करुन देवुन त्यांना दारिद्रय रेषेच्या वर आणण्याकरीता मंडळ राज्यात या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करीत आहे. अनुसुचित जाती व नवबौध्द समाजातील अत्यल्प उत्पन्न गटातील व्यक्तीना त्यांच्या गरजे इतपत वित्त सहाय्य वित्तीय संस्थाकडुन उपलब्ध करुन देते. सदर कर्जावर मंडळाकडुन विशेष केंद्रिय सहाय्यातुन रक्कम रुपये १०,०००/- पर्यत अथवा मंजुर कर्जाच्या ५० टक्के रक्कम यापैकी कमी असणारी रक्कम लाभधारकास अनुदान स्वरुपात मंजुर करण्यांत येते.सध्या या योजनेअंतर्गत वार्षिक उत्पन्नाची मर्यादा ग्रामीण भागातील उमेदवारासाठी रु.१९६५४/- व शहरी भागातील उमेदवारासाठी रु.२७२४७ इतकी निश्चित केलेली आहे.

विशेष घटक योजनेअंतर्गत कर्ज प्रकरणी आवश्यक असणारी कागदपत्रे.

१) कर्ज मागणी अर्ज

२) ग्रामपंचायतीचा रहिवासी दाखला

३) उद्योगाचा अनुभवाचा दाखला

४) उत्पन्नाचा दाखला

५) जातीचा दाखला.

६) विशेष घटक योजने अंतर्गत अनुदान देणा-या मंडळाकडुन/वित्तीय संस्था यांचेकडुन अनुदानाचा फायदा घेतला नसल्याचे प्रमाणपत्र.

विशेष घटक योजना

मध्यम मुदत कर्ज मागणी अर्ज

१.	प्राथमिक माहिती	
१.१	अर्जदार कामगाराचे संपूर्ण नांव	
१.२	पत्ता	
१.३	वय	
१.४	जात	
१.५	उत्पन्न (वार्षिक)	
१.६	कोणत्या उद्योगासाठी कर्ज पाहिजे.	
१.७	धंदा कधीपासून करीत आहे?	
१.८	इतर औद्योगिक सहकारी अगर अन्य सहकारी संस्थेचे सभासद आहेत काय? असल्यास तपशील.	होय - तालुका वि.का.सहकारी ग्रामोद्योग संघ म.
१.९	१.४ व १.५ बाबत पहाणी केली आहे कां? (सोबत दाखले जोडावेत.)	होय - नाही
१.१०	अर्ज करणाच्या दिवशी विविध संस्था-सोसायटी अगर इतर मार्गाने घेतलेल्या कर्जासंबधीचे विवरण	

अ.नं.	कर्ज कोणाकडून घेतले	कशाकरिता शेती-उद्योग	कर्ज रक्कम रुपये	परतनफेड रुपये	कर्जबाकी एकूण रुपये	पैकी थकबाकी रुपये
१						
२						
३						
एकूण						

२. हत्यारे-अवजारांची माहिती--

हत्यारे-अवजारांचे नांव	संख्या	किमंत	मालकीची की भाडयाची

३. गेल्या वर्षातील उत्पादन-विक्रीची माहिती--

उत्पादनाचा प्रकार	कच्च्या मालाची किर्मत	उत्पादन रुपये	विक्री रुपये	धंदयतील निव्वळ उत्पन्न

४. आवश्यक कर्ज रक्कम मिळाल्यानंतर व्यवसायातील अपेक्षित उत्पादन--

उत्पादनाचा प्रकार	कच्च्या मालाची अंदाजे किर्मेत	अंदाजे वाढीव उत्पादन रुपये	अंदाजे विक्री रुपये	अंदाजे धंदयतील निव्वळ

५. वाढीव उत्पादनकरीता लागणाऱ्या कर्जाची
रक्कम रुपये

६. कामगारांच्या मालम-तेचा तपशील

मालम-तेचे वर्णन	ठिकाण	सध्याची अंदाजे किमंत	
१. जमीन २. घर,दुकान ३. शेड वगैरे			

६. १ कर्जाकरीता तारण काय देऊ शकाल

६.२ जामीनदाराचा तपशील

नांव

प-ता

मिळकतीची किमंत

मी शपथ पुर्वक सांगतो की ,

१. वर नमूद केलेलया धंदयामध्ये मी माझ्या कुटुंबियाच्या मदतीने उत्पन्नाचे काम करीत आहे.
त्याशिवाय माझ्या धंदयात (   ) कारागीर ठेवले आहेत/नाहीत व त्यांना (-   )
अशी मंजूरी देत आहे.

२. कर्जमर्यादा मंजूर झाल्यास मला मिळालेले कर्ज ज्या कारणाकरीता मंजूर केले असेल त्याच
कारणाकरीता ते मी वापरीन.

३. वर नमूद केलेला तपशील संपूर्णतया सत्य आहे.

तारीख

ठिकाण   अर्जदाराची सही

- सोबत आगाऊ पावती व अधिकारपत्र जोडले आहे.

❖ **सन २००२-०३ ते २००६-०७ या वर्षात मंडळाने विशेष घटक योजनेखाली खालील प्रमाणे अनुदान वाटप केलेले आहे.** **(रक्कम रुपये लाखात)**

अक्र	वर्ष	तरतूद		पूर्तता		रोजगार
		भैतिक	आर्थिक	युनीटस	रक्कम	
१	२००२-०३	५५००	३४०.८२	५१०१	३५२.६४	७६५२
२	२००३-०४	५०५०	२००.००	२९६५	२०६.९०	७७३७
३	२००४-०५	३०००	२४४.४८	३६६५	२५२.८०	६२३१
४	२००५-०६	३५००	१५६.००	२००४	१५३.४९	४००८
५	२००६-०७	४०००	४००.००	३७१५	२८२.४४	५९९६
६	२००७-०८	२०००	२००.००	२२२०	१८२.७५	४४२९

ग्रामोद्योग वसाहत

ग्रामीण विकास आणि ग्रामीण औद्योगिकरण हे शासनाचे मूलभूत धोरण आहे. ग्रामीण भागातून शहरी भागाकडे येणारा लोकसंख्येचा ओघ रोखण्याच्या दृष्टीने शासन त्यांच्या विविध शासकीय यंत्रणामार्फत, ग्रामीण युवकांसाठी विविधयोजना राबविते. महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ हे अशीच एक संस्था आहे. ग्रामीण भागातील लघुउद्योजक व कारागिर यांचे जीवनमान उंचाविणे हे खादी व ग्रामोद्येग मंडळाचे मुलभूत व प्रमुख उदिष्ट आहे. मात्र या उद्योजक कारागिरांचे उद्योग व्यवसाय सुरळीतरित्या चालू राहिले तरच हे उदीष्ट साध्य होणारा आहे. त्यांचे उद्योग व्यवसाय अव्याहतपणे व सक्षमतेने कार्रत होयासाठी त्यांना उद्योग उभारणीतील मागील व पुढील दुवे उपलब्ध करुन देणे अत्यावश्यक आहे. या दुव्यामधील प्राथमिक गरज मम्हाजे मुलभूत संरचनात्मक सुविधांसह जमिनीची उपलधता ही आहे. जमिन उपलब्धतेचे उद्योग उभारणीतील महव विचारात घेउनच ग्राामोद्योग वसाहत ही संकल्पना अस्तित्वात आली.

राज्यातील प्रत्येक जिल्हयांत अशा स्वस्पाची किमान एक ग्रामोद्योग वसाहत स्थांपन करणे हा मंडळाचा मानस आहे. या दृष्टीने राज्यात १० जिल्हयात जमिनी ताब्यात घेण्यात आलेल्या असून त्यातील एम.आय.डी.सी.कडून ताब्यात घेतलेल्या जमिनीवर सामायिक सुविधा केंद्र सुरु करणेही प्रस्तावित आहे. तसेच ११ वया पंचवार्षिक योजनेतंर्गत उपलब्ध होणा-या निधीतून या वसाहतीना सरचनात्क सुवधिाही पुरवपण्यात येणार आहेत. यासाठी आवश्यक निधीच्या गरजेबाबतचा विहित नमुन्यातील तक्ता सोबत जोडला आहे. आगामी पाच वर्षाच्या कालावधीत ग्रामोद्योग वसाहतीचा संस्थेत वृध्दी करण्याचा मंडळाचा मनोदय आहे.

चालू वित्त वर्षामध्ये (सन २००९-२०१०) मु.पो.वाशिम व मु.पो. दारव्हा जिल्हा यवतमाळ या ग्रामोद्योग वसाहतीमध्ये सामाईक सुविधा केद्र स्थापन करण्यात येणार आहेत व त्यासाठी रु.२०.०० लाख निधी खर्च होईल.

सन २०१०-११ मध्ये १.खानापूर, ता.आकोट, जिल्हा- आकोला
२.जकेकूर, ता.उमरगा, जिल्हा- उस्मानाबाद
३.सुताळा, ता.खामगांव, जिल्हा बुलढाणा
४.कडेगांव, जिल्हा सांगली
५.मालेगांव, ता.सिन्नर,जिल्हा नासिक
६.दारव्हा, जिल्हा यवतमाळ

या सहा ठिकाणच्या ग्रामोद्योग वसाहतीमध्ये सामईक सुविधा केंद्र स्थापन करावयाची आहेत.

तसेच सन २०१०-११ व २०११-१२ या दोन वर्षात १९ ग्रामोद्योग वसाहतीमध्ये सामाईक सुविधा केंद्र स्थापन करण्याचे मंडळाने योजले आहे. त्याकरिता रु.३८०.०० लाख इतका निधी खर्च अपेक्षित आहे. मंडळाकडे स्वतःच्या मालकीच्या ९ जागा असुन उर्वरित जागा मागणी प्रस्ताव महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाकडे पाठविण्यात आलेले आहेत व जागा उपलब्ध करुन घेण्यात येत आहेत. मंडळाकडे स्वतःच्या मालकीच्या ९ जागा असून सदर जागा एम.आय.डी.सी. मार्फत विकसीत करुन घेण्यात येत आहे.

१. खादी रिबेट

राज्यामध्ये खादी व ग्रामोदयोगाच्या कार्यक्रमाव्दारे बेरोजगार लोंकाना रोजगार उपलब्ध करुन देता यावा.यासाठी राज्य शासनाने १९६२ पासुन महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोदयोंग मंडळाची स्थापना केलेली आहे. मंडळाच्या स्थापनेपासुन मंडळ खादी ग्रामोदयोग आयोग पुरस्कृत खादी व ग्रामोदयोग योजनांची आयोगाने ठरवुन दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे अंमलबजावणी करीत आहे.

सन १९७३-७४ मध्ये महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोदयोग मंडळाने खादीचा संपुर्ण कार्यक्रम हा कार्यरत असलेल्या खादी संस्थासह मंडळाच्या लिस्टवरुन थेट खादी आयोगाच्या लिस्टवर वर्ग करण्यांत आला व खादी संस्थाचे संपुर्ण काम आज अखेर आयोगामार्फत थेट हाताळले जात आहे.सन १९७३-७४ पासुन महाराष्ट्रामध्ये मंडळामार्फत खादी व्यतिरिक्त केवळ ग्रामोदयोग कार्यक्रमाची अंमलबजावणी केली जात आहे.

महाराष्ट्रमध्ये खादीच्या कामाकरीता सुरुवातीपासुन ४० एवढया खादी संस्था काम करीत आहेत.खादी आयोगाच्या तत्कालीन आर्थिक धोरणाप्रमाणे या खादी संस्थाना खादी उत्पादन विक्री कार्यक्रमाकरीता मध्यवर्ती शासनाकडून आयोगास उपलब्ध होणा-या अंदाजपत्रकीय तरतुदीतुन आयोगाने वेळोवेळी ठरविलेल्या कर्ज धोरणाप्रमाणे बिनव्याजी स्वरुपात खादी उत्पादन कार्यक्रमासाठी प्राधान्याने कर्ज उपलब्ध करुन दिले जात होते.

खादी संस्थामार्फत उत्पादित करण्योंत येणा-या सुती ,रेशीम वुलन या खादीस ठराविक ग्राहकामार्फतच बाजारपेठ उपलब्ध होत असल्याने या संस्थेकडुन उत्पादित करण्यांत येणा-या संपुर्ण खादीची वेळीच विक्री होत नसल्याने उत्पादनामध्ये खादी संस्थाचे मोठया प्रमाणात भांडवल गुंतुन राहु लागले. खादी उत्पादनाकरीता संघटित क्षेत्रातील कापड उत्पादनाच्या तुलनेत अधिक खर्च येत

असल्याने खादी कापडाची किंमतही मिलमध्ये उत्पादित झालेल्या कापडाच्या तुलनेत जास्त असल्याने खादी खरेदी करण्यासाठी ग्राहक वर्ग मोठया प्रमाणात आकर्षित व्हावा यासाठी खादी आयोगाने खादी विक्रीवर रिबेट देण्याची योजना अंमलात आणली. खादी आयोगामार्फत सदयास्थितीमध्ये कायम स्वरुपी विक्रिच्या किंमतीच्या १० टक्के रिबेट दिले जात असुन २ ऑक्टोबर ,गांधी जयंतीच्या काळामध्ये ९० दिवसाकरीता विशेष रिबेट १५ टक्के जाहीर करण्यांत येते या मागील उददेश हा की ग्राहकाला रिबेटपोटी सुट मिळत असल्याने खादी खरेदी करण्यासाठी मोठया प्रमाणात ग्राहक आकर्षित होवुन अधिक प्रमाणात खादी विक्री व्हावी.

खादी रिबेट

अ) मंडळा मार्फत महाराष्ट् शासन खादी विकीवर १० टक्के रिबेट देते.

ब) मंडळाने खादी रिबेटपोटी सन २००१-२००२ ते २००७-२००८ पर्यंत
रु. ७३,५६,२४४-८६ एवढी रक्कम खादी संस्थांना प्रती पुर्तीचे स्वरुपात वितरीत केली आहे.

खाते निहाय केंद्र

१) हातकागद संस्था,पुणे

ऐतिहासिक पार्श्वभुमी

भारतामध्ये अत्यंत उत्तम प्रतीचा पारंपारीक पध्दतीचे कागद बनविणारे अनेक उद्योग अतिस्त्वात होते, त्या कागदाचा त्या काळामध्ये बाहेरील देशही कौतुक करीत असत. परंतु ब्रिटीश राजवटीमध्ये ब्रिटन मध्ये तयार झालेला कमी प्रतीचा मिल कागद भारतात आणून येथील कागद निर्मितीचे उद्योग बंद पाडण्याचा प्रयत्न केला त्यात यश येत नसल्याचे लक्षात येताच ब्रिटीश सरकाराने भारतातील सर्व सरकारी खात्यामध्ये ब्रिटन निर्मितीचा कागदच वापरावा असा अध्यादेश काढुन ब्रिटीश निर्मित कागद वापरण्याची सक्ती केली त्याचबरोबर ब्रिटीशांना दुखवायला नको म्हणून अनेक उच्च पदस्थीय भारतीयांनी ब्रिटीश कागद वापरण्यास सुरुवात केली त्यामुळे भारतातील चांगल्या प्रतीचा कागद निर्माण करणारी अनेक युनिटस बंद पडली.

स्वांतत्र मिळविण्यासाठी जेव्हा कै.महात्मा गांधीजी स्वातंत्र्याचा लढा सुरु केला तेव्हा स्वदेशीचा वापर हे एक त्या लढयातील मुख्य अस्त्र होते. तसेच स्व.श्री.के.बी.जोशी सारखे कष्टाळू व हुशार अनुयायी त्यांच्या सोबत होते. स्व.श्री.के.बी.जोशी यांनी पारंपारिक पध्दतीमध्ये थोडी सुधारणा करुन थोडया स्वयंचलीत यंत्रसामुग्रीचा वापर करुन हातकागद निमिर्तीचे तंत्र विकसित केले. सदर कागदनिर्मिती व्यापारी दृष्टीने उत्पादित करण्याचा व सदर तंत्र लोकांपर्यन्त पोहचविण्याच्या दृष्टीने पुणे येथे महात्मा गांधी यांनी ऑल इंडीया खादी ॲन्ड व्हिलेज इंडस्ट्रीज असोशिएशन यांचे मार्फत स्व.श्री.के.बी.जोशी यांना जागा देवून सदर कागद निर्मिती करण्यात १९४० साली सुरुवात झाली. सदर युनिटचे उद्‌घाटन कै.मा.श्री.पंडित जवाहरलाल नेहरु यांचे हस्ते झाले होते.

पुणे येथील तंत्राने निर्माण होणारा कागद हा हातकागद म्हणून वापरण्यांत येवू लागाला तसेच या कागदाचा कच्चा माल हा शेतीमालातील टाकावू असणा-या वस्तुपासून होत असल्याने व कागदत रुपांतरण झाल्यावर त्यात उत्तम प्रतीच्या कागदास आवश्यक असणारे गुण निर्माण होत असल्याने सदर कागद अत्यंत टिकाऊ व चित्र काढण्यासाठी कॅनव्हासला पर्याय म्हणून मानला जावू लागल्यामुळे तसेच हातकागद व स्वयंचलित यंत्रावर तयार होणा-या कागदपेक्षा ताकदवान आयुष्यवान व नाविण्यपूर्ण तर असतोच परंतु कागद निर्मितीस लागणारी

यंत्रसामुग्री त्या त्या भागातही सहज निर्माण करता येण्यासारखी कमी किंमतीची कमी जागा लागणारी असल्याने ग्रामीण भागामध्ये सदर उद्योग निर्माण करणे सोईच आहेच व कागद निर्मितीस अत्यंत सोप्या पध्दतीचे तंत्रज्ञान असल्याने ग्रामीण भागातील तरुण पिढी हे तंत्रज्ञान सहज आत्मसात करु शकत असल्याने त्याचबरोबर एक उद्योग ग्रामीण भागातील अनेक बेरोजगारांना रोजगार मिळवून देवू शकतो व ग्रामीण भागाचा या उद्योगाने विकास होवू शकतो हे लक्षात आल्यावर पुणे येथे हॅन्डमेड पेपर रिसर्च सेंटर यानाच प्रशिक्षण,संशोधन व उत्पादन तसेच उद्योगात येणा-या अडचणींना मार्गदर्शन अशा स्वरुपाची संस्था उभी करण्यात आली. सदर संस्था पहिल्यांदाच खादी आयोगाची स्थापना झाली तेव्हा त्यांच्या अधिपत्याखाली सन १९६३ नंतर महाराष्ट्र खादी व ग्रामोद्योग मंडळ यांचेकडे हस्तांतरीत झाली.

सध्याची स्थिती

हातकागद संस्थेतील प्रात्यक्षिक युनिट हे महाराष्ट्र राज्य खादी ग्रामोद्योग मंडळाचे व्यापारी तत्वावर चालणारे उत्पादन विभागात रुपांतरीत करण्यात आले. सध्या हातकागद संस्थेचे खालील तीन भागात कार्य चालते.

१) प्रशिक्षण विभाग २) संशोधन विभाग ३) उत्पादन विभाग

१) प्रशिक्षण विभाग

१९५६ पासुन खादी आयोगाच्या मार्फत उद्योजकांना प्रशिक्षण देवून ग्रामीण भागात हातकागद उद्योग उभा करण्याची क्षमता निर्माण करण्याची असुन पुढील प्रशिक्षण येथे दिले जाते.

१) व्यवस्थापकीय पाठयचार्य अभ्यासक्रम- सदर प्रशिक्षण अखिल भारतीय स्तरावर असून त्यात प्रशिक्षणार्थीची निवड राज्यस्तरीय होत असून २१ प्रशिक्षणार्थीची निवड केली जाते. त्यात प्रशिक्षणार्थी किमान १२ वी सायन्स पास असणे आवश्यक असून सदर प्रशिक्षण १ वर्ष मुदतीचे आहे.

२)कागद रुपांतरण पाठयचर्या अभ्यासक्रम-सदर प्रशिक्षण ८ वी पास असलेल्या व्यवसाय करु शकणा-यांसाठी असून सदर प्रशिक्षण मराठीतून चालते व त्याचा कालावधी २ महिनें आहे. सदर प्रशिक्षणासाठी प्रवेश घेण्यासाठी उमेदवारांनी त्या त्या जिल्हयाच्या जिल्हा ग्रामोद्योग अधिका-यांकडे अर्ज सादर करावयाचा असून त्यांच्या शिफारशीने तो संस्थेकडे पाठवला जातो.

वरील दोन्ही प्रशिक्षण सत्रात प्रवेश घेणा-या प्रशिक्षणार्थीना खादी आयोगाच्या नियमानुसार विद्यावेतनही दिले जाते. त्यांना वरील दोन्ही प्रशिक्षणासाठी वेळ मिळत नाही. परंतु आवड आहे. अशा उमेदवारांसाठी कमी मुदतीचे प्रशिक्षण सत्र चालविले जाते. त्यात कागदनिर्मितीचे प्रशिक्षण १ महिना मुदतीचे असून त्यास १५००/- फी आकारले जाते त्याचप्रमाणे कागद रुपांतरणचे १५ दिवसाचे प्रशिक्षण १०००/- फी घेवून दिले जाते.

सन १९५६ पासून आजपर्यन्त हातकागद संस्थेतील प्रशिक्षण विभागामार्फत व्यवस्थापकीय पाठयचार्य अभ्यासक्रमातून १५०० पर्यन्त प्रशिक्षण घेवून प्रशिक्षणार्थी बाहेर पडले असून,त्यातील अनेकांनी संपूर्ण भारतात अनेक ठिकाणी उद्योग सुरु करुन खेडयात बेरोजगारांना रोजगार देण्यास हातभार लावला आहे. तसेच कागद रुपांतरण पाठयचर्या हा अभ्यासक्रम सन १९९१ पासून हातकागद संस्थेत सुरु झालेला असून सदर प्रशिक्षण राबूवूनही जवळपास ८५० प्रशिक्षणार्थी यशस्वीरित्या प्रशिक्षण घेवून बाहेर पडलेले असून,महाराष्ट्रातील जवळपास सर्व ग्रामीण भागात आपापले उद्योग यशस्वीपणे सुरु केलेले आहेत. तसेच काही प्रशिक्षणार्थी खादी आयोग,खादी महामंडळे,अनेक संस्था यामध्ये ही कार्यरत असून बेरोजगारांना मार्गदर्शन उद्योग उभे करण्यास उद्योजकास प्रशिक्षण व तांत्रिक मदत असे भरीव कार्य करत आहेत.

संशोधन विभाग

जेव्हा हातकागदचे व्यवसाईक उत्पादन करणे ही संकल्पना पुढे आली त्याचवेळेस त्यास लागणा-या कच्च्यामालाची उपलब्धता ही विचारात घेणे तसेच लागणा-या मशिनरी मधील त्रृटी नाहीशा करणे आवश्यक असल्याचे लक्षात आले कारण त्यावेळेस काही हाताच्या बोटावर मोजता येतील एवढयाच कच्च्या मालाची ओळख होती तसेच त्यावेळेस उपयोगात येणारी यंत्रसामुग्रीवर चांगल्या प्रतीचा कागद काढणे हि अत्यंत कुशल कारागिरालाच शक्य होते. म्हणून सामन्य व्यक्तीसही चांगल्या दर्जाची हातकागद निर्मिती करणे शक्य होण्याच्या दृष्टीने यंत्रसामुग्रीत बदल करणे आवश्यक होते. त्याचप्रमाणे जे उद्योग अस्तीत्वास होते. त्यांनाही वेळोवेळी मार्गदर्शन करणे नवीन ग्रामीण उद्योजकांच्या हातकागद निर्मितीचा उद्योग उभा करण्याच्या भावना निर्माण करणे त्यासारखी कामे करण्याच्या दृष्टीने संशोधन विभागही सुरु करण्यांत आला.

सदर विभागामार्फत आजपर्यन्त वेळीच तंतू,ज्यूट कापसाचे उत्पादन झाल्यानंतर शिल्लक राहणा-या झाडाचे अंबाडी अशा अनेक प्रकारचे तंतूही आपल्याला कच्चा माल म्हणून वापरला जावू शकेल यांचे मार्गदर्शन उद्योजकांस केले तसेच कागद निर्मितीतील महत्वाचे मशिन म्हणजे व्हॅट यात सुधारणा करुन अत्यंत सामान्य व्यक्तीही चांगला कागद निर्माण करु शकेल हे दाखवणे अशी भरीव योगदान संशोधन विभागामार्फत आजपर्यन्त करण्यांत आले असून आजही नव्या जोमाने हा विभाग उद्योजकांना मार्गदर्शन करण्यास तत्पर आहे तसेच सदर विभागाकडे अत्यंत आधुनिक टेस्टींग उपकरणे असून तयार कागदातील दोष गुणवत्ता याचा अत्यंत काळजीपूर्वक अभ्यास केला जाता तसेच ॲसीड फ्री कागद व इतर कागदात सुधारणा करण्याच्या दृष्टीने मोलाचे मार्गदर्शनही केले जाते त्यामुळे सर्व जगात हातकागदाचे नाव,मागणी वाढत आहे. संशोधन विभागाकडे अद्यायवत प्रयोगशाळा असल्याने महाराष्ट्र शासनाने कागद टेस्टींग तसेच कागदावरील संशोधनासाठी मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळा म्हणून मान्यता दिलेली आहे कि ज्याचा उपयोग कागद उद्योग कागदाचे व्यापारी शासकीय कार्यालये,खाजगी संस्था यांना कागदाचे गुणधर्म तपासणी तसेच कागदातील संशोधनासाठी होत आहे.

उत्पादन विभाग

उत्पादन विभाग हा डेमोन्स्ट्रेशन युनिट म्हणजेच संशोधन विभाग एखाद्या नविन कच्च्यामालावर संशोधन झाल्यावर त्याचा व्यापारी तत्वावर कसा उपयोग करावा याचे सर्व खोलवर प्रात्यक्षिक दाखविण्यासाठी सदर उत्पादन विभाग निर्माण झाला होता. परंतु कालांतराने सदर उत्पादन विभागात व्यवसायिक तत्वावर उत्पादन करुन व्यापार करावा असे ठरल्याने सदर उत्पादन विभाग उत्पादनावर भर ठेवून अत्यंत चांगल्या प्रतीचा पांढरा वॅाटरकलर डॅाईम पेपर उत्पादन करु लागला तो कॅनव्हासलाही पर्याय ठरला व भारतबरोबरच सर्व जगातून त्यास मागणी वाढायला लागली त्याचबरोबर जलचिन्हांकीत कागदाचेही उत्पादन सदर युनिटकडून केल्याचे अनेक विद्यापीठाला सर्टिफिकेट पेपरचीही ऑर्डर येवू लागली तसेच बोटॅनिकल सर्व्हे ऑफ इंडियालॅटस अँड रेकॉर्ड विभाग सिड सर्टिफिकेशन विभाग इत्यादी शासकीय व अनेक खाजगी व्यवसायईकाकडून उत्पादन विभांगाकडे ऑर्डर वाढत आहेत.

वरील सर्व विभागामार्फत भारतात व भारताबाहेर तो कसा वातावरणास चांगल्याप्रकारे सांभाळणारे उत्पादन आहे व त्यामुळे हवेचे तसेच पाण्याचे प्रदुषण तर टाळले जातेच परंतू सदर कागदास मागणी वाढल्यास जंगलतोड कमी करण्यास हातभार लागत असल्याचे मार्गदर्शन विनामुल्य केले जाते. तसेच हा कागद मिलमध्ये निर्माण झालेल्या कागदापेक्षा टिकाऊ ताकदवान असल्याचेही प्रमाण दाखवले जाते हातकागद पर्यावरण मित्र कागद झाल्याने तसेच इतर वरील गुणधर्मामुळे हातकागदाची मागणी दिवसेंदिवस वाढत चालली आहे.

ब) संचालक, मध संचालनालय, महाबळेश्वर, जिल्हा सातारा

राज्यातील डोंगराळ अतिदूर्गम भागातील लोकांना त्यांचे उत्पादनाचे एक साधन म्हणून एक जोड धंदा उपलब्ध करुन देता यावा व त्याच बरोबर निसर्गातील वाया जाणा-या संपत्तीचा उपयोग करुन घ्यावा यासाठी १९४६ साली त्यावेळच्या मुंबई खादी व ग्रामोद्योग समितीने मध उद्योगास महाबळेश्वर येथे सुरुवात केली.

१९५२ साली एपी कल्चर इंस्टिटयुटची स्थापना झाली. आणि त्यानंतर सन १९६२ पासून मंडळाच्या स्थापनेपासून ख-या अर्थाने कामास गती आली.

मधमाशाचे सामाजिक महत्व

१) अर्थाजनामुळे मधपाळ शेतकरी/आदिवासींच्या राहणीमानात सुधारणा.
२) एक नमुनेदार ग्रामोद्योग.
३) मध, मेण, रॉयलजेली, विष,पराग इ. आरोग्यदायक उत्पादने समाजास उपयुक्त.

मधमाशा पालन उद्योग

अ) वैशिष्ठये --

१) एक नमुनेदार ग्रामोद्योग.
२) जागा, इमारत, वीज, पाणी यासाठी गुंतवणुक नाही.
३) संपुर्ण देशी तंत्रज्ञान.
४) लहानापासून-थोरांपर्यंत-सर्वांसाठी.
५) शेती व फळ बागायतीस पूरक-इतर कोणत्याही उद्योगाशी स्पर्धा नाही.
६) रोजगार निर्मितीची उत्तम क्षमता.
७) वाया जाणा-या नैसर्गिक साधन संपत्तीचा चांगला उपयोग.
८) फुकट रोजगारी (मधमाशा) मोफत कच्चा माल (फुलातून मकरंद पराग).
९) मधमाशांच्या शिस्तबध्द जिवणापासून बरेच काही शिकता येते.

फायदे

१) शुध्द मधाचे उत्पादन.
२) शुध्द मेणाचे उत्पादन.
३) परागीभवनामुळे शेती व फळबागायती, पिकांच्या उत्पादनात वाढ.
४) पराग, मधमाशांचे विष संकलन.
५) रॉयल जेली संकलन.
६) मधमाशाचे संरक्षण व संवर्धन.
७) पर्यावरणाचा समतोल राखण्यास मदत.
८) नैसर्गिक साधन संपत्तीचे जतण.

आवश्यक उपकरणे

१) मधपेटी/मधयंत्र
२) संरक्षक साधने-बी व्हेल, मोजे, धूर यंत्र, रासायनिक पदार्थ
३) वसाहत पकडण्याची साधने-न्यूक्लिअस पेटी, स्वार्मनेट, कुदळ, कु-हाड, सुतळी, सुरी इ.
४) कृत्रीम खाद्य देण्यासाठी-ॲल्युमिनिअू वाटया, पातेली, झारी
५) वसाहत तपासणीसाठी-हाईव्ह टूल, नोंदवही, स्ट्रीपा लावलेल्या फ्रेम्स
६) राणी पैदासाची उपकरणे-बार फेम, डिपींगरॉड, ब्रश, मेण, बार्बो पंप इ.

उपलब्ध सुविधा

१) प्रशिक्षण
२) मध प्रक्रिया
३) प्रयोग शाळा
४) ग्रंथालय
५) संग्रहालय / डेमॉनस्ट्रेशन
६) मधुबन
७) मध/मेण खरेदी विक्री (प्रति क्रि.ग्रॅम १०५/- रुपये प्रति क्रि.ग्रॅम ८०/- रुपये)
८) उपकरणाचा पुरवठा
९) प्रशिक्षणार्थी निवास व्यवस्था

राज्याचे उपलब्ध पोटेन्शियल

जंगलक्षेत्र -- क्षेत्र ५३,१४२ चौ.किमी.
वसाहती क्षमता -- ७७,९००
कृषीक्षेत्र - क्षेत्र २३,८१० चौ.किमी. (ओलीता खालील क्षेत्र)
वसाहती क्षमता - १,३२,२००

सद्य स्थिती

जिल्हे -- २२

तालुके -- ८८

गावे - ५३७

मधपाळ -- ४०१२

मधपेटया -- २४४८६

वसाहती -- ७०००

राज्याचे पोटेन्शियल पूर्ण उपयोगात आणण्यासाठी मधमाशा पालन उद्योगाकडे मधासाठी मधमाशा पालन या दृष्टीकोणातून न पहाता मधासाठी मधमाशा पालन,परागीभवनासाठी मधमाशा पालन,मेण, विष, रॉयलजेली, पराग इ. निर्मीतीसाठी मधमाशा पालन-

मध उद्योग विसाकाच्या योजना

१) **पश्चिम घाट विकास योजना** :- सन १९८०-८१ पासून या योजने अंतर्गत मंडळास अर्थसहाय्य उपलब्ध होत आहे. एकूण १९६० लाभार्थींना २१२१५ मधपेटया व १०२२ मंघयंत्राचे वाटप आज अखेर केलेले असून ११२२ लाभार्थींना प्रशिक्षण दिलेले आहे. **११** जिल्हयातील **६२** तालुक्यात सदर योजना कार्यरत आहे.

२) **मानव विकास मिशन योजना** :- ही योजना विदर्भ, मराठवाडयातील **१२** जिल्हयातील **२५** तालुक्यामध्ये कार्यान्वित आहे. सन २००७-२००८ पासून या योजने अंतर्गत मध उद्योगाकरीता अर्थसहाय्य उपलब्ध होत आहे. एका व्यक्तिस रु. १६१५०.०० चे युनिट अनुदानाचे स्वरुपात वाटप करणेचे योजनेत सामाविष्ठ असून सन २००७-२००८ या वर्षात २४४ व्यक्तिंना प्रशिक्षण देवून ४४१

३) मधपेटया व ४४१ वसाहतीचे वाटप करण्यांत आलेले आहे. सन २००८-२००९ या वर्षात १००० वसाहतीसह मधपेटया वाटपाचे उद्पिष्टे ठेवले आहे.

४) **राष्ट्रीय समविकास योजना** :- धुळे, नाशिक, नंदुरबार, अहमदनगर या चार जिल्यातील आदिवासी क्षेत्रासाठी ही योजना कार्यरत असून या योजने अंतर्गत सन

५) २००७-२००८ या वर्षात ३३५ व्यक्तिंना प्रशिक्षण देवून ४०० मधपेटया व १९० मधयंत्राचे वाटप झालेले आहे.

६) **कृषी खात्याची आत्मा योजना** :- कृषी तंत्रज्ञान विकासाकरीता कृषी खात्याची आत्मा योजना राज्यातील सर्व जिल्हयामध्ये कार्यरत आहे. परंतु सन २००७-२००८ या वर्षात ३५८ लाभार्थींना प्रशिक्षण देवून १०६ मधपेटया वसाहतीसह व ६ मधयंत्राचे वाटप झालेले आहे. या योजने अंतर्गत प्रशिक्षण, कृषी आधारित प्रात्याक्षिके,सहलीचे आयोजन, मेळावे, प्रचार व प्रसिध्दी इ. बार्बीकरीता अर्थसहाय्य उपलब्ध होवू शकते. राज्यभर ही योजना राबविण्यांची गरज आहे.

ब) संचालक, मध संचालनालय, महाबळेश्वर, जिल्हा सातारा

राज्यातील डोंगराळ अतिदूर्गम भागातील लोकांना त्यांचे उत्पादनाचे एक साधन म्हणून एक जोड धंदा उपलब्ध करुन देता यावा व त्याच बरोबर निसर्गातील वाया जाणा-या संपत्तीचा उपयोग करुन घ्यावा यासाठी १९४६ साली त्यावेळच्या मुंबई खादी व ग्रामोद्योग समितीने मध उद्योगास महाबळेश्वर येथे सुरुवात केली.

१९५२ साली एपी कल्चर इंस्टिटयुटची स्थापना झाली. आणि त्यानंतर सन १९६२ पासून मंडळाच्या स्थापनेपासून ख-या अर्थाने कामास गती आली.

मधमाशाचे सामाजिक महत्व

४) अर्थाजनामुळे मधपाळ शेतकरी/आदिवासींच्या राहणीमानात सुधारणा.
५) एक नमुनेदार ग्रामोद्योग.
६) मध, मेण, रॉयलजेली, विष,पराग इ. आरोग्यदायक उत्पादने समाजास उपयुक्त.

मधमाशा पालन उद्योग

अ) वैशिष्ठये --

१०) एक नमुनेदार ग्रामोद्योग.
११) जागा, इमारत, वीज, पाणी यासाठी गुंतवणुक नाही.
१२) संपुर्ण देशी तंत्रज्ञान.
१३) लहानापासून-थोरांपर्यंत-सर्वांसाठी.
१४) शेती व फळ बागायतीस पूरक-इतर कोणत्याही उद्योगाशी स्पर्धा नाही.
१५) रोजगार निर्मितीची उत्तम क्षमता.
१६) वाया जाणा-या नैसर्गिक साधन संपत्तीचा चांगला उपयोग.
१७) फुकट रोजगारी (मधमाशा) मोफत कच्चा माल (फुलातून मकरंद पराग).
१८) मधमाशांच्या शिस्तबध्द जिवणापासून बरेच काही शिकता येते.

फायदे

९) शुध्द मधाचे उत्पादन.
१०) शुध्द मेणाचे उत्पादन.
११) परागीभवनामुळे शेती व फळबागायती, पिकांच्या उत्पादनात वाढ.
१२) पराग, मधमाशांचे विष संकलन.

१३) रॉयल जेली संकलन.

१४) मधमाशाचे संरक्षण व संवर्धन.

१५) पर्यावरणाचा समतोल राखण्यास मदत.

१६) नैसर्गिक साधन संपत्तीचे जतण.

आवश्यक उपकरणे

७) मधपेटी/मधयंत्र

८) संरक्षक साधने-बी व्हेल, मोजे, धूर यंत्र, रासायनिक पदार्थ

९) वसाहत पकडण्याची साधने-न्यूक्लिअस पेटी, स्वार्मनेट, कुदळ, कु-हाड, सुतळी, सुरी इ.

१०) कृत्रीम खाद्य देण्यासाठी-ॲल्युमिनिअू वाटया, पातेली, झारी

११) वसाहत तपासणीसाठी-हाईव्ह टूल, नोंदवही, स्ट्रीपा लावलेल्या फ्रेम्स

१२) राणी पैदासाची उपकरणे-बार फेम, डिर्पीगरारॉड, ब्रश, मेण, बार्बो पंप इ.

उपलब्ध सुविधा

१०) प्रशिक्षण

११) मध प्रक्रिया

१२) प्रयोग शाळा

१३) ग्रंथालय

१४) संग्रहालय / डेमॉनस्ट्रेशन

१५) मधुबन

१६) मध/मेण खरेदी विक्री (प्रति क्रि.ग्रॅम १०५/- रुपये प्रति क्रि.ग्रॅम ८०/- रुपये)

१७) उपकरणाचा पुरवठा

१८) प्रशिक्षणार्थी निवास व्यवस्था

राज्याचे उपलब्ध पोटेन्शियल

जंगलक्षेत्र -- क्षेत्र ५३,१४२ चौ.किमी.
वसाहती क्षमता -- ७७,९००
कृषीक्षेत्र - क्षेत्र २३,८१० चौ.किमी. (ओलीता खालील क्षेत्र)
वसाहती क्षमता - १,३२,२००

सद्य स्थिती

जिल्हे -- २२
तालुके -- ८८
गावे - ५३७
मधपाळ -- ४०१२
मधपेटया -- २४४८६
वसाहती -- ७०००

राज्याचे पोटेन्शियल पूर्ण उपयोगात आणण्यासाठी मधमाशा पालन उद्योगाकडे मधासाठी मधमाशा पालन या दृष्टीकोणातून न पहाता मधासाठी मधमाशा पालन,परागीभवनासाठी मधमाशा पालन,मेण, विष, रॉयलजेली, पराग इ. निर्मीतीसाठी मधमाशा पालन-

मध उद्योग विकासाच्या योजना

७) **पश्चिम घाट विकास योजना** :- सन १९८०-८१ पासून या योजने अंतर्गत मंडळास अर्थसहाय्य उपलब्ध होत आहे. एकूण १९६० लाभार्थींना २१२१५ मधपेटया व १०२२ मंघयंत्राचे वाटप आज अखेर केलेले असून ११२२ लाभार्थींना प्रशिक्षण दिलेले आहे. **११** जिल्हयातील **६२** तालुक्यात सदर योजना कार्यरत आहे.

८) **मानव विकास मिशन योजना** :- ही योजना विदर्भ, मराठवाडयातील **१२** जिल्हयातील **२५** तालुक्यामध्ये कार्यान्वित आहे. सन २००७-२००८ पासून या योजने अंतर्गत मध उद्योगाकरीता अर्थसहाय्य उपलब्ध होत आहे. एका व्यक्तिस रु. १६१५०.०० चे युनिट अनुदानाचे स्वरुपात वाटप करणेचे योजनेत सामाविष्ठ असून सन २००७-२००८ या वर्षात २४४ व्यक्तिंना प्रशिक्षण देवून ४४१

९) मधपेटया व ४४१ वसाहतीचे वाटप करण्यांत आलेले आहे. सन २००८-२००९ या वर्षात १००० वसाहतीसह मधपेटया वाटपाचे उद्यिष्टे ठेवले आहे.

१०) **राष्ट्रीय समविकास योजना** :- धुळे, नाशिक, नंदुरबार, अहमदनगर या चार जिल्यातील आदिवासी क्षेत्रासाठी ही योजना कार्यरत असून या योजने अंतर्गत सन

११) २००७-२००८ या वर्षात ३३५ व्यक्तिंना प्रशिक्षण देवून ४०० मधपेटया व १९० मधयंत्राचे वाटप झालेले आहे.

१२) कृषी खात्याची आत्मा योजना :- कृषी तंत्रज्ञान विकासाकरीता कृषी खात्याची आत्मा योजना राज्यातील सर्व जिल्हयामध्ये कार्यरत आहे. परंतु सन २००७-२००८ या वर्षात ३५८ लाभार्थींना प्रशिक्षण देवून १०६ मधपेटया वसाहतीसह व ६ मधयंत्राचे वाटप झालेले आहे. या योजने अंतर्गत प्रशिक्षण, कृषी आधारित प्रात्याक्षिके,सहलीचे आयोजन, मेळावे, प्रचार व प्रसिध्दी इ. बार्बीकरीता अर्थसहाय्य उपलब्ध होवू शकते. राज्यभर ही योजना राबविण्यांची गरज आहे.

विषय- पणन कार्यक्रमांतर्गत येणा-या बाबीची माहिती.

मंबई खादी व ग्रामोधोग अधिनियम १९६० अन्वये महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोधोग मंडळाची स्थापना झालेली असुन मंडळ महाराष्ट्र शासनाच्या उधोग, ऊर्जा व कामगार विभागाच्या अधिपत्त्याखाली काम करते. खादी व ग्रामोधोगांना प्रोत्साहन देणे. त्यांचे संघटन विकास व विनियमन करणे आणि राज्य शासन वेळोवेळी विहित करुन देईल अशी इतर कार्य पार पडणे, मंडळाने आर्थीक सहाय्य दिलेल्या उधोजकांनी तयार केलेल्या मालाची विक्री करणे आणि त्यांच्या विक्रीची व्यवस्था करणे हा देखील मंडळाच्या कामाचा भाग असल्यामुळे महाराष्ट्र शासनाच्या उधोग, ऊर्जा व कामगार विभागाचा शासन निर्णय क्रमांक भांखस-१०८८/२५१२/ उधोग-६ दिनांक २ जानेवारी १९९२ च्या शासन निर्णयातील परिशिष्ट पाच मधील अ.क्र.३ वर या मंडळासाठी आरक्षित केलेल्या आहेत.

१)हॅन्डमेड २)हॅन्डमेड ड्रॅाइंग पेपर ३)हॅन्डमेड ब्लॉटीग पेपर ४)फाईल कव्हर ५)फाईल बोर्ड ६)पोर्ट फोलीओ ७)आंघोळीचा तसेच सर्व प्रकारचे साबण ८)फिनाईल ९)खाद्य तेल १०)बॅरेक/ब्लॅके ट ११)डिटर्जट पावडर १२)डिटर्जट केक १३)मेणबत्ती १४)फर्निचर १५)दोरखंड १६) खादी १७)डस्टर १८)घोंगडी/कांबळी १९)गाद्या/उशी

वरील वस्तुपैकी खालील वस्तुचे दर शासनाने निश्चित केलेले आहेत.

१) फाईल कव्हर्स, फाईल बोर्ड, केस बोर्ड, २)साबण ३)फिनेल ४)डस्टर ५)लाकडी फर्निचर ६) घोंगडी कांबळी ७) गद्या/उशी

वरील वस्तुंची प्रत्येक वर्षी दिनांक १ जुलै ते ३० जुन या कालावधीसाठी उधोग संचालनालय, मध्यवर्ती भांडार खरेदी संघटना मुंबई यांच्याकडुन दरनिश्चिती केली जाते. शासनाचे विहित केलेल्या दरानुसार तसेच स्पेसिफिकेशन नुसार अटी व शर्तीस अधिन राहुन शासनाने वरीलप्रमाणे दर्शविलेल्या वस्तु महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामीण उधोग मंडळाकडुन खरेदी करण्याबाबत आरक्षित केलेल्या आहेत.

मंडळाकडुन आर्थीक सहाय्य घेतलेले जे ग्रामीण कारागिर उधोजक संस्था व सोसायाट्या आहेत. व ज्या मंडळाकडे युनिट नोंदणी केलेल्या आहेत. त्यांच्या मार्फत मंडळासाठी आरक्षित असलेल्या वस्तुंचा पुरवठा मंडळामार्फत केला जातो.

मुख्य कार्यालयात सन २००५-०९ वर्षात केलेल्या कामाचा तपशिल खालिलप्रमाणे

सन	एकुण पुरवठा रक्कम	प्राप्त झालेला सेवा आकार
२००५-०६	२,१३,४१,४४८-००	४,३८,७७६-००
२००६-०७	२,६१,९७,०००-००	५,४१,०००-००
२००७-०८	४,९२,२४,५४६-००	९,९८,५०३-००
२००८-०९	७,१०,४७,५२०-००	१९,७८,५९८-००
एकुण	१६,७८,१०,५१४-००	३९,५६,८७७-००

चालु वर्षात आपल्या विभागास/कार्यालयात वरील परिच्छेदामध्ये नमुद केलेल्या वस्तुंची गरज भासल्यास प्राधान्य क्रमाने मंडळास पुरवठा करण्याचे आदेश देण्यात यावे.

परिशिष्ट-२

अधिकारी मुख्य कार्यालय स्तर

अ.क्र.	अधिका-यांचे नाव	पदनाम	थेट दुरध्वनी	भ्रमण दुरध्वनी	
१.	श्री.तानाजी सत्रे	मुख्य कार्यकारी अधिकारी (प्रतिनियुक्ती)	२२६१७६४१-४२-४३ २२६९४७२०	९२२५६२९०००	
२.	श्री.	अर्थ सल्लागार व मुख्यलेखाधिकरी (प्रतिनियुक्ती)	२२६१७६४१-४२-४३ २२६१२४२९		
३.	श्री.पी.एम.पवार	लेखा व लेखा परिक्षण अधिकारी	२२६१७६४१-४२-४३	९२२५६२९००३	
३.	श्री. अरुण शिंदे	उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (प्रतिनियुक्ती)	२२६१७६४१-४२-४३ २२६३३१५३	९२२५६२९००१	
४	श्री.नामदेव झामाजी ठाकरे	उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी	२२६१७६४१-४२-४३ २२६३३१५३	९२२५६२९००४	
५	श्री.व्ही.एन.तायडे	उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी	२२६१७६४१-४२-४३ २२६९९५२२	९२२५६२९००५	
६	श्री.बी.व्ही.सोनपराते	सहा.मुख्य कार्यकारी अधिकारी	२२६१७६४१-४२-४३	९२२५६२९०२१	
७	श्रीमती पी.बी.माने	सहा.मुख्य कार्यकारी अधिकारी	२२६१७६४१-४२-४३	९२२५६२९००९	
८	श्री.बी.जी.धनु	सहा.लेखा व लेखा परिक्षण अधिकारी	२२६१७६४१-४२-४३	९२२५६२९०११	

परिशिष्ट-३

केंद्र शासनाचा माहीतीचा अधिकार अधिनियम २००५

नियम ४ (१)व (११)(१२) बाबतची माहीती

२००६-२००७ व २००७-२००८ या आर्थिक वर्षासाठीची करण्यात आलेली योजनांतर्गत तरतूद

					(रुपये लाखात)
	योजना	सन	मागणी	मंजूरी	खर्च
१	विशेष घटक योजना	२००६-२००७	४००.००	४००.००	२३३.५८

	“	२००७-२००८	-	१६६.४२ (मागील शिल्लक)	४६.१४ ऑक्टो.०७ अखेर
२	पश्चिम घाट विकास योजना	२००६-२००७	१०.००	१०.००	१०.००
	“	२००७-२००८	-	-	-

२००६-२००७ व २००७-२००८ या आर्थिक वर्षांसाठीची करण्यात आलेली योजनेतर तरतूद

					(रुपये लाखात)
	योजना	सन	मागणी	मंजूरी	खर्च
१	नॉर्मल योजना (उद्योग,उर्जा व कामगार विभाग)	२००६-२००७	१६७०.७२	९००.०३	९७८.३५
	“	२००७-२००८	१९१३.८२	८९९.०६	८५९.६० सप्टेंबर ०७ अखेर
२	कारागीर रोजगार हमी योजना (सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग)	२००६-२००७	११६२.२२	४९४.९७	४९४.९७
	“	२००७-२००८	१५५४.२३	४३३.३५	२१३.५३ सप्टेंबर ०७ अखेर

परिशिष्ट-४

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोदयोग मंडळ, मुंबई

भाटिया बालरक्षक विदयालय
१९/२१ मनोहरदास रस्ता,
फोर्ट,मुंबई १

कार्यासन-३/ममाअ/ दिनांक :-

कार्यालयीन आदेश

विषय :- ***महाराष्ट्र माहितीचा अधिकारी अध्यादेश २००२***

संदर्भ :- १) शासनाचे पत्र क्र आयएलई-१०.०२/(५५२९) प्रशासन२
दिनांक २७/१२/२००२
२) महा.शासन सामान्य प्रशासन विभाग शापक्र ममाअ
२००२/प्रक्र.१३२ /२००२/पाच दिनांक ७/१/२००३
३) महा.शासन, सामान्य प्रशासन विभाग, शा.परिपत्रक क्र
ममाअ-२००२/प्र क्र १२७/०२/५ दिनांक १४ ऑगस्ट २००३

शासकीय व्यवहाराची /कामकाजाची जास्तीत जास्त माहिती जनतेस मिळावी या करिता महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अध्यादेश २००२ निरसित करुन महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अध्यादेश तयार करण्यांत आला आहे.

तथापि संदर्भिय पत्र क्रमांक १ अन्वये महाराष्ट्र माहितीचा अधिकारी अध्यादेश २००२ च्या शासन परिपत्रकाची प्रत सर्व नियंत्रण अधिका-यांना यापूर्वी पाठविण्यांत आली आहे. संदर्भिय पत्र क्र २ च्या परिपत्रकान्वये महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अध्यादेश २००२ अंमलात आला आहे. या अध्यादेशाच्या अंमलबजावणीकरिता या अध्यादेशाच्या अनुषंगाने सक्षम अधिका-यांनी त्यांच्या नियंत्रणाखालील प्रत्येक कार्यालयात शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय अधिकारी यांच्या नियुक्त्या करण्याबाबत आदेश देण्यांत आलेले असून त्यानुसार या कार्यालयातील खालील प्रमाणे अधिका-यांच्या नियुक्त्या करण्यांत येत आहेत.

१) शासकीय माहिती अधिकारी म्हणून जिल्हा ग्रामोदयोग अधिकारी (जिल्हा स्तरावर)व अपीलीय अधिकारी म्हणून मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी

२) मुख्य कार्यालयात शासकीय **माहिती अधिकारी** म्हणून श्री व्ही.एन. तायडे, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (प्रशासन) व अपीलीय अधिकारी म्हणून मा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी

तरी, वरील प्रमाणे शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय अधिकारी यांच्या नियुक्त्या करण्यांत आलेल्या असून केलेल्या कार्यवाहीची माहिती मुख्य कार्यालयास देण्यांत यावी याची नोंद घ्यावी.

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

प्रतिः
मा.मुख्य कार्यकारी अधिकारी,

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोदयोग मंडळ, मुख्य कार्यालय, मुंबई

२) श्री. व्ही.एन. तायडे,
उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी-प्रशासन
महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोदयोग मंडळ, मुख्य कार्यालय, मुंबई

३) जिल्हा ग्रामोदयोग अधिकारी,
महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोदयोग मंडळ, जिल्हा --------

प्रत माहितीसाठी तथा उचित कार्यवाहीसाठी

१) अर्थसल्लागार व मुख्यलेखाधिकारी, मुख्य कार्यालय, मुंबई
२) लेखा व लेखापरिक्षण अधिकारी मुख्य कार्यालय, मुंबई
३) उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (अर्थ/प्रशा/सहकार) मुख्य कार्यालय, मुंबई
४) मा. अध्यक्ष/मा.मु.का.अ. यांचे स्वीय सहाय्यक, मुख्य कार्यालय मुंबई
५) सहा.मुख्य कार्यकारी अधिकारी (प्रशा/सांखिकी/जनरल) मुख्य कार्यालय मुंबई
६) संचालक, मध संचालनालय, महाबळेश्वर जिल्हा सातारा
७) संचालक, हातकागद संस्था पुणे
८) कार्यासन अधिकारी,
कार्यासन --------------कार्यासन विभाग मुख्य कार्यालय, मुंबई

मुख्य कार्यकारी अधिकारी करिता

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळाचे जिल्हा स्तरावर शासकीय माहिती अधिकारी म्हणून जिल्हा ग्रामोदयोग अधिकारी यांना नियुक्त करण्यात आले आहे, ते खालीलप्रमाणे आहेत.

परिशिष्ट-अ

	जिल्हा	शासकिय माहिती अधिकारी	सहाय्यक माहिती अधिकारी
१	ठाणे	श्री.आर.एन.मोरे,	
२	रायगड	श्री. एस. बी. विनरकर	
३	रत्नागिरी	श्री. आर. एस. सुरुंग	
४	सिंधुदुर्ग	श्री. आर. ए.बुचडे	
५	नाशिक्ष	श्री. एस. जी. हनुवते,	
६	धुळे	श्री. आर.सी.रामोळे,	
७	नंदुरबार	श्री. एन.बी.गायकवाड	
८	जळगांव	श्री. एस.डी. दळवी,	
९	अहमदनगर	श्री. एन. पी. कथले,	
१०	पुणे	श्री एन.बी.गायकवाड	
११	सातारा	श्री. सुधीर कृष्णाजी केंजळे	
१२	सांगली	श्री. आर.एम. नारखेडे	
१३	सोलापूर	श्री. एम.व्ही.महेर	श्री.व्ही.आर.साखरे
१४	कोल्हापूर	श्रीमती व्ही.डी.पाटील	
१५	औरंगाबाद	श्री. बी. सी. राऊत	
१६	जालना	श्री डी.एस.मोरे	
१७	परभणी	श्री. डी.डी. फड	
१८	हिंगोली	श्री जी.आर.चव्हाण,	श्री एच.जी.खंडारे,
१९	बीड	श्री. आर.टी.खंदारे	
२०	नांदेड	श्रीपी.एम.जाधव,	
२१	उस्मानाबाद	श्री एस.पी.जोंजाळ	
२२	लातूर	श्री जी. एन. शेळके	
२३	अमरावती	श्री पी.व्ही.कुंभारे	

२४	यवतमाळ	श्री इ.एच.सोनावणे	
२५	अकोला	श्री आर.जी.डांगर	
२६	बुलडाणा	श्री एस. पी. वानरे	
२७	वाशीम	श्री पी.डी.चेचरे	
२८	वर्धा,	श्री. एस.एच.बोबडे,	
२९	नागपूर.	श्री एम.के. पेशट्टीवार	
३०	भंडारा	श्री.व्ही.ए.गुरव	श्री.एच.एम.घाटबांधे
३१	गोंदीया	श्री.एस.बी. व्यवहारे,	
३२	गडचिरोली	श्री. आर.ए.पाचपोळ	
३३	चंद्रपूर	श्री. बी. बी.जगताप,	
३४	हातकागद संस्थां, पुणे	श्री.एस.एस.शेवाळे,प्रभारी संचालक,	हातकागदासंबंधातील सर्व विषय
३५	मधमाशापालन संस्था,महाबळेश्वर,जि.सातारा	श्री. डी. आर. पाटील, प्रभारी संचालक,	मधमाशापालना संबंधातील सर्व विषय

परिशिष्ट ब

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोदयोग मंडळ

१९/२१ मनोहरदास रस्ता, भाटिया बालरक्षक विदयालय जवळ, फोर्ट, मुंबई ४०० ००१

महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अध्यादेश २००२

श्री.तानाजी सत्रे.

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

(अपिलीय अधिकारी)

श्री.व्ही.एन.तायडे

उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी

(शासकीय माहिती अधिकारी)

श्रीमती.पी.बी.माने

सहाय्यक मुख्य कार्यकारी अधिकारी

(शासकीय सहाय्यक माहिती अधिकारी)

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोदयोग मंडळ,

जिल्हा कार्यालय

जिल्हा ग्रामोदयोग अधिकारी

महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोदयोग मंडळ

जिल्हा कार्यालय

(शासकीय माहिती अधिकारी)

मुख्य कार्यकारी अधिकारी

अपिलीय अधिकारी

वार्षिक योजना - केंद्र पुरस्कृत योजना

(रुपये लाखात)

योजना	वित्तीय साध्य					
	२००५-२००६ नियतव्यय		२००५-०६ उपलब्ध अर्थसंकल्पिय तरतूद		२००५-०६ प्रत्यक्ष खर्च	
	लाभार्थी संख्या	रक्कम	लाभार्थी संख्या	रक्कम	लाभार्थी संख्या	रक्कम
आर.ई.जी.पी. योजना	-	-	८६३	११७१.४१	११७८	७६३.७१
	२००६-२००७ नियतव्यय		२००६-२००७ उपलब्ध अर्थसंकल्पीय तरतूद		२००६-२००७ प्रत्यक्ष खर्च	
आर.ई.जी.पी. योजना	लाभार्थी संख्या	रक्कम	लाभार्थी संख्या	रक्कम	लाभार्थी संख्या	रक्कम
	-	-	१०३०	११४८.११	११६३	९८३.०१